

TULEEKO OIKEUDENMUKAISUUSTEORIOIDEN SOVELTUA KÄYTÄNTÖÖN?

Tuomas Pesonen

Pro Gradu

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

Filosofia

Turun yliopisto

Marraskuu 2024

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

TUOMAS PESONEN: Tuleeko oikeudenmukaisuusteorioiden soveltua käytäntöön?

Pro gradu -tutkielma, sivumäärä 31

Filosofia

Marraskuu 2024

Tämä *pro gradu* -tutkielma käsittelee oikeudenmukaisuusteorioiden käytännön soveltuvuutta. Tutkielmassa arvioidaan oikeudenmukaisuusteorioita sen perusteella, soveltuvatko ne tämänpäiväiseen poliittiseen elämään ja tarvitseeko niiden edes soveltua. Aloitan tutkielman käsittelemällä oikeudenmukaisuutta filosofisena ongelmana.

Tarkastelen erityisesti Platonin teosta *Valtio*, Millin teoksia *Utilitarismi* ja *Vapaudesta* sekä Rawlsin teosta *Oikeudenmukaisuusteoria*. Teoksissa käsitellään oikeudenmukaisuutta yleisesti ja erityisesti oikeudenmukaista yhteiskuntaa.

Pablo Gilabert on kirjoittanut artikkelin poliittisten teorioiden toteutettavuudesta, jota käytän työssä alustuksena argumentteihin toteutettavuuden puolesta ja sitä vastaan. Toteutettavuudella tarkoitetaan sitä, voidaanko näkemystä soveltaa käytännössä ja millä todennäköisyydellä. Amartya Sen esittää oman näkemyksensä siitä, miksi tarvitsemme poliittista filosofiaa. Hänen näkemyksensä on, että tarvitsemme poliittista filosofiaa vertaillaksemme parempia ja huonompia yhteiskuntia, jotta voimme tehdä nykyisestä yhteiskunnastamme paremman. Senin argumentin jälkeen esittelen G.A. Cohenin argumentin, jonka mukaan poliittisen filosofian ja sen teorioiden tehtävänä on tutkia normatiivisia periaatteita, joita ei voida perustella tosiasioilla. Tämä johtaa siihen, ettei toteutettavuus ole merkityksellistä teorian kannalta.

Johtopäätökseni on, että oikeudenmukaisuusteorioiden ensisijainen tehtävä on tutkia perustavanlaatuisia oikeudenmukaisuuden periaatteita. Poliittinen filosofia ja sen teoriat voivat tarjota oikeutuksia poliittisille päätöksille, mutta sen ensisijainen tehtävä on filosofinen, eli sen tulisi kertoa kuinka meidän pitäisi ajatella.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Oikeudenmukaisuuden filosofiset ongelmat.....	3
3. Oikeudenmukaisuusteorioiden historiaa.....	5
3.1. Platon.....	6
3.2. John Stuart Mill.....	11
3.3. John Rawls.....	16
4. Oikeudenmukaisuusteorioiden tehtävä.....	18
4.1. Yhteiskunnan ohjaaminen	21
4.2. Totuuteen pyrkiminen.....	23
5. Yhteenveto ja päätelmät.....	28
Lähteet	

1. Johdanto

Tutkielmassa tarkastelen oikeudenmukaisuusteorioita ja niiden soveltuvuutta käytäntöön. Oikeudenmukaisuusteoriat kuuluvat poliittisen filosofian teorioihin, joten samoja argumentteja, joita käytetään poliittisen filosofian teorioista yleensä, voidaan soveltaa oikeudenmukaisuusteorioihin. Filosofit ovat käsitelleet ideoita ja yhdistäneet niitä suuremmiksi kokonaisuuksiksi, kuten ihannevaltioiksi. Ihannevaltio on näkemys siitä, miten valtion instituutiot ja periaatteet pitäisi järjestää, jotta valtio toteuttaa ideaalista muotoaan. Saavutettuaan ideaalin muodon, valtio on oikeudenmukainen. Oikeudenmukaisen valtion toteuttaminen vaikuttaa erittäin haastavalta tehtävältä. Kysymys herääkin, tuleeko oikeudenmukaisuusteorioita arvioida sen perusteella, kuinka hyvin niitä voidaan soveltaa käytännön maailmaan. Vai arvioidaanko niitä sen perusteella, kuinka ne toteuttavat oikeudenmukaisuuden ihannetta.

Oikeudenmukaisuuden filosofisia ongelmia koskevassa luvussa käytän lähteenä Juha Räikän toimittamaa teosta *Yhteiskuntafilosofia* ja David Millerin artikkelia ”Justice”. Kolmannessa luvussa, joka käsittelee oikeudenmukaisuusteorioiden historiaa, on lähteenä käytetty filosofien omia teoksia. Oikeudenmukaisuusteorioiden tehtävää käsittelevässä luvussa käytän lähteinä Pablo Gilabertin artikkelia ”Justice and Feasibility: Dynamic Approach”, Amartya Senin artikkelia ”What Do We Want from a Political Theory?”, John Rawlsin artikkelia ”Political not Metaphysical” sekä G.A. Cohenin artikkelia ”Facts and Principles”.

Toisessa luvussa esittelen näkemyksiä oikeudenmukaisuudesta, selventäen miksi ja miten sitä tutkitaan. Oikeudenmukaisuuteen liittyy normatiivisia, käsitteellisiä ja metodologisia ongelmia, joita poliittinen filosofia pyrkii ratkaisemaan. Tarkastelen sitä, mitä oikeudenmukaisuudella ylipäänsä tarkoitetaan. Filosofit ovat historian saatossa esittäneet erilaisia näkemyksiä siitä, mitä oikeudenmukaisuus on. Oikeudenmukaisuus liitetään usein ajatukseen: jokaiselle kuuluu se, minkä hän ansaitsee. Se, mitä kukakin ansaitsee ja missäkin tilanteessa, on haastava kysymys. Oikeudenmukaisuus ei myöskään koske vain yksilöitä, vaan myös ryhmä voi kohdata epäoikeudenmukaisuutta. Oikeudenmukaisuuteen tarvitaan jokin toimija, jonka teot tai päätökset aiheuttavat oikeudenmukaisuutta tai epäoikeudenmukaisuutta. Tämä ei kuitenkaan poista mahdollisuutta, että toimijat voisivat aiheuttaa epäoikeudenmukaisuutta laiminlyönnin kautta.

Kolmannessa luvussa esittelen kolmen tunnetun filosofin keskeiset ajatukset oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta. Oikeudenmukaisuusteoriat ovat filosofien näkemyksiä ihannevaltioista. Ihannevaltio on sellainen, joka on toteutettu niin, että jokainen saa sen, mihin hän on oikeutettu. Ensimmäiseksi tiivistän Platonin keskeiset ajatukset teoksesta *Valtio*, joka käsittelee ihannevaltiota ja sen perusteita. Platonin jälkeen käsitteelen J.S. Millin teoksia *Utilitarismi* ja *Vapaudesta*. Teoksessa *Utilitarismi*, Mill selvittää omaa näkemystään oikeudenmukaisuudesta osana utilitarismia ja teoksessa *Vapaudesta* hän käsittelee erityisesti vahinkoperiaatetta. John Rawlsin teos *Oikeudenmukaisuusteoria* on aiheuttanut paljon keskustelua poliittisen filosofian teorioiden tehtävästä ja hänen näkemyksestään oikeudenmukaisuudesta.

Neljäs luku sisältää poliittisen filosofian ja sen teorioiden tehtävästä argumentoinnin. Aloitan luvun Gilabertin artikkelilla siitä, mitä tarkoitetaan toteutettavuudella. Toteutettavuus on sitä, kuinka soveltuva jokin teoria on käytännössä. Sen jälkeen lisään Rawlsin selityksen siitä, miten hänen poliittisen filosofian teoriaansa tulisi tulkita käytännönläheisyyden näkökulmasta. Alaluvussa 4.1. esitän Amartya Senin näkemyksen siitä, mitä tarvitsemme poliittisilta teorioilta. Sen argumentoi, että oikeudenmukaisuusteorioiden pitäisi vertailla oikeudenmukaisuutta eri yhteiskunnissa, eikä vain etsiä täydellistä oikeudenmukaisuuden ideaalia. Alaluvussa 4.2. esitän G.A. Cohenin näkemyksen siitä, mitä poliittisen filosofian teorioiden pitäisi tehdä. Cohen esittää edellisiin argumentteihin vastakkaisen kannan ja argumentoi, ettei normatiivisia periaatteita edes pystytä perustelemaan tosiasioilla, koska ne perustuvat aina niitä edeltäviin perimmäisempiin periaatteisiin, eikä tosiasioihin. Cohenin argumentin jälkeen esitän Platonin ja Millin teorioiden ideaaliseen oikeudenmukaisuuteen pyrkivän luonteen.

Viimeisessä, kuudennessa luvussa esittelen tutkimustulosten yhteenvedon ja vastaan tutkimuskysymykseen, tuleeko oikeudenmukaisuusteorioiden soveltua käytäntöön. Kirjoitan luvun lopussa lyhyesti mahdollisuuksista jatkotutkimuksia varten.

2. Oikeudenmukaisuuden filosofiset ongelmat

Oikeudenmukaisuus kuuluu poliittiseen filosofiaan. Poliittinen filosofia on toisinaan eroteltu yhteiskuntafilosofiasta, mutta tässä työssä en tee erottelua niiden välille. Poliittinen filosofia on kiinnostunut siitä, kuinka tietyt yhteiskunnalliset ratkaisut pitäisi tehdä, ei niinkään siitä, kuinka ne on tehty. Poliittisen filosofian ongelmiin kuuluu käsitteellisten ongelmien lisäksi normatiiviset- ja metodologiset ongelmat. Käsitteelliset ongelmat liittyvät edellisessä alaluvussa käsiteltyihin määritelmiin kuten oikeudenmukaisuuden määritelmään. Normatiiviset ongelmat liittyvät siihen, kuinka asioiden tulisi olla. Esimerkiksi siihen, kuinka varallisuus tulisi jakaa yhteiskunnassa, jotta yhteiskuntaa voitaisiin pitää oikeudenmukaisena. Metodologiset ongelmat keskittyvät kysymyksiin kuten, kuinka hyvin biologia voi vastata yhteiskunnallisiin kysymyksiin. (Räikkä, 2018 s. 7.) Poliittisen filosofian ytimen muodostaa oikeudenmukaisuuteen ja vapautteen liittyvät ongelmat, joita käsittelen tässä opinnäytetyössä.

Oikeudenmukaisuuden käsite on keskeisessä asemassa etiikassa ja poliittisessa filosofiassa. Oikeudenmukaisuutta käytetään oikeuttamaan tiettyjä päätöksiä ja tekoja. Epäoikeudenmukaisuutta pidetään huonona ja moraalittomana vaihtoehtona, mutta mitä oikeastaan tarkoitetaan oikeudenmukaisuudella?

Historian aikana filosofit ovat pyrkineet selittämään, mitä oikeudenmukaisuus heidän mielestään tarkoittaa. Tässä muutama esimerkki: Aristoteles sanoo oikeudenmukaisuuden tarkoittavan sitä, mikä on laillista ja reilua, ja reiluuden tarkoittavan tasapuolista jakamista ja epäoikeudenmukaisuuden korjaamista. Augustinus sanoo oikeudenmukaisuuden olevan kardinaalihyve, joka vaatii pyrkimystä antaa kaikille heidän osansa. Thomas Hobbesin mukaan oikeudenmukaisuus on keinotekoinen hyve, joka on välttämätöntä siviiliyhteiskunnalle ja se syntyy vapaaehtoisista sosiaalisista sopimuksista. Immanuel Kantille oikeudenmukaisuus on hyve, jonka myötä kunnioitamme muiden vapautta, autonomiaa ja arvokkuutta puuttumatta heidän vapaaehtoiisiin toimiinsa. (Pomerleau.)

Vaikka oikeudenmukaisuutta käsitellään monella eri tavalla, David Miller kirjoittaa, että oikeudenmukaisuus liittyy siihen, miten yksilöitä kohdellaan (”jokaiselle hänen osansa”). Hänen mukaansa, oikeudenmukaisuuskysymykset nousevat esiin varsinkin tilanteissa, joissa ihmiset voivat

esittää vaatimuksia, jotka ovat ristiriidassa keskenään. Oikeudenmukaisuuteen vedotaan ristiriitojen ratkaisemiseksi esittämällä, mihin kukakin on oikeutettu. Vaatimukset voivat liittyä esimerkiksi vapauteen, mahdollisuuksiin ja resursseihin. Jos resursseja on runsaasti, ei yksilöillä ole tarvetta vedota oikeudenmukaisuuteen. Esimerkiksi Suomessa happea on ilmassa niin runsaasti, ettei meidän tarvitse huolehtia sen jakautumisesta. Oikeudenmukaisuudesta voidaan puhua niin yksilöiden tasolla, kuin myös ryhmien. Tällöin ryhmää kohdellaan jaon tarkoituksia varten kuin se olisi yksittäinen yksilö. (Miller, 2023.)

Miller kirjoittaa, että oikeudenmukaisuus vaatii toimijan, jonka toimilla muutetaan yksilön tai ryhmän olosuhteita. Toimija voi olla yksittäinen henkilö tai joukko päättäjiä, kuten valtioissa. Voimme vain vertauskuvallisesti kuvailla epäoikeudenmukaiseksi sellaisia tiloja, joita ei ole aiheuttanut toimija. Miller kuitenkin huomauttaa, että meillä on taipumus tehdä arvioita ”kosmisesta epäoikeudenmukaisuudesta”, jos esimerkiksi lahjakkaan ihmisen elämä päättyy traagisesti syöpään. Saatamme kutsua tilannetta epäoikeudenmukaiseksi, vaikka emme uskoisikaan, että jokin intentionaalinen toimija olisi aiheuttanut syövän. Miller kirjoittaa, ettei meidän tulisi kutsua tällaisia tilanteita epäoikeudenmukaiseksi, joissa ei ole tiettyä toimijaa, joka on aiheuttanut tapahtuman. (Miller, 2023.)

Toimijuusehto ei kuitenkaan poista sitä mahdollisuutta, että toimijat luovat epäoikeudenmukaisuutta laiminlyönnin kautta. Esimerkiksi, jos poliitikot jättävät luomatta instituutioita, jotka voisivat tuoda elintärkeitä resursseja niitä tarvitseville, voidaan sitä kutsua epäoikeudenmukaiseksi. ”Systemaattiseksi oikeudenmukaisuudeksi” kutsutaan sellaisia tapauksia, joissa huonoja lopputuloksia ei ole tarkoitettu, mutta niitä voitaisiin estää muuttamalla sosiaalisia normeja ja instituutioiden käytäntöjä. Tällaisissa tapauksissa toimijoita ovat ne, jotka voisivat muuttaa epäoikeudenmukaiset käytännöt oikeudenmukaisemmiksi. (Miller, 2023.)

Teoksessa *Yhteiskuntafilosofia* Kaisa Herne kirjoittaa, oikeudenmukaisuuden olevan keskeisessä osassa poliittisen filosofian ongelmien pohdinnassa. Oikeudenmukaisuuden käsitteeseen kuuluu tehokkuus ja lainmukaisuus, mutta aina ne eivät määritä oikeudenmukaisuutta. Siihen liittyy olennaisesti moraali, mutta moraali eroaa oikeudenmukaisuudesta. Herne havainnollistaa tätä esimerkin kautta. Esimerkiksi toisen ihmisen mielivaltainen tappaminen on väärin, mutta usein emme kuitenkaan kutsu tekoa epäoikeudenmukaiseksi, vaan muilla tavoilla vääräksi. Oikeudenmukaisuus on siis vain osa moraalialia. (Herne, 2018 s.11–12.)

Herneen mukaan oikeudenmukaisuuteen liittyy aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden jakaminen. Aineellista jaettavaa on esimerkiksi raha ja aineetonta äänioikeus. Usein oikeudenmukaisuuteen liittyy erityisesti aineellisten ja aineettomien *hyötyjen* ja *haittojen* jakautuminen. Hyöty on sitä, mitä ihmiset arvostavat ja haitta sitä, mitä ihmiset välttelevät. Ihmisten välillä on kuitenkin eroja siinä, mitä he arvostavat tai välttelevät. Poliittisessa filosofiassa ei olla niinkään kiinnostuneita yksittäisistä tapauksista yksilöiden välillä, kuten esimerkiksi veljesten välisestä perinnönjaosta. Poliittinen filosofia on kiinnostunut sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta, joka koskee yhteiskunnan perusinstituutioita ja sitä, kuinka ne tulisi järjestää. (Herne, 2018 s. 12.)

Herne kirjoittaa, että oikeudenmukaisuusteorioiden poliittisen filosofian keskiössä ja niillä pyritään määrittelemään ja perustelemaan oikeudenmukaisen yhteiskunnan ihannetta. Oikeudenmukaisuusteorioihin kuuluu periaatteet, joiden mukaan yhteiskunta pitäisi järjestää ja perustelut näille periaatteille. Kaksi oikeudenmukaisuusteoreetikkoa voivat olla samaa mieltä siitä, mitkä oikeudenmukaisuusperiaatteet ovat ihanteellisia, mutta eri mieltä perusteista. (Herne, 2018 s. 13.)

Oikeudenmukaisuudelle ei ole tarkkaa kaikkien hyväksymää määritelmää, mutta se liittyy vahvasti siihen näkemykseen, että kaikille tulee taata se, mikä heille kuuluu. Haastava kysymys onkin, mikä kenellekin kuuluu ja millä perusteilla. Tässä työssä käsittelemme tarkemmin Platonin, Millin ja Rawlsin näkemyksiä siitä, millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta. Pelkän näkemyksen tueksi vaaditaan perusteita. Miksi järjestelmän pitäisi olla juuri tällainen, eikä toisenlainen? Tämän työn kannalta oleellista on myös kysymys, sopiiko teorian mukainen oikeudenmukaisuuskäsitys lainkaan yhteen todellisen yhteiskunnallisen elämän kanssa. Onko teoria huono, jos sitä ei pystytä toteuttamaan tai sen toteuttaminen on liian epätodennäköistä?

3. Oikeudenmukaisuusteorioiden historiaa

Oikeudenmukaisuusteorioiden tarkoituksena on osoittaa, kuinka yhteiskunnan perusinstituutiot tulisi järjestää tai mitä periaatteita yhteiskunnan pitäisi noudattaa, jotta yhteiskunta olisi oikeudenmukainen. Oikeudenmukaisuusteoria voi analysoida oikeudenmukaisuutta, vapautta, valtaa tai muuta poliittiseen filosofiaan kuuluvaa käsitettä. Tarkoituksena on osoittaa, kuinka esimerkiksi vallan tulisi jakautua yhteiskunnassa, jotta sitä voidaan kutsua oikeudenmukaiseksi. Näkemys oikeudenmukaisuusteorioiden taustalla on normatiivinen. Olen valinnut seuraavat filosofit tarkasteltavaksi siksi, koska ne edustavat erilaisia tarkastelun kohteita oikeudenmukaisuusteorioissa.

Platon muodosti poliittisessa filosofiassaan ajatustensa ja tulkintojensa perusteella ihannevaltion, joka rakentuu kokonaisuudeksi yhteiskunnan toiminnasta. Mill taas käsittelee utilitarismia sekä vallan ja vapauden suhdetta. Rawls analysoi oikeudenmukaisuuden käsitettä ja muodosti näkemyksensä siitä, kuinka oikeudenmukaisen valtion instituutiot pitäisi järjestää. Kaikkien näiden filosofien tekstejä yhdistää pyrkimys selittää, millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta.

3.1. Platon

Länsimaalaisen poliittisen filosofian alku voidaan liittää Platoniin (427–347 eaa.) ja varsinkin hänen teokseensa *Valtio*. Valtiossa Platon muodostaa näkemyksensä siitä, kuinka yhteiskunta tai valtio pitäisi järjestää.

Platon aloittaa pohdinnan esittämällä kysymyksen, onko oikeus parempaa kuin vääräys. Platon argumentoi Sokrateen suulla, että jos tarkastellaan valtion syntymistä, huomataan myös, miten oikeus ja vääräys syntyvät. Platonin mukaan oikeudenmukaisuutta voidaan ensin tarkastella suuressa ja helpommin erotettavassa mittakaavassa, kuten valtiossa, ja sen jälkeen tarkastella sitä yksilöiden tasolla. (Platon, 1999 368a – 369a.) Platonin *valtio* teoksen tarkoitus on tutkia oikeutta ja vääräyttä tai oikeudenmukaisuutta ja epäoikeudenmukaisuutta. Platon käyttää teoksessa oikeutta oikeudenmukaisuuden synonyyminä ja vääräyttä epäoikeudenmukaisuuden synonyyminä. Platon argumentoi teoksessa, millainen valtio ilmentää oikeudenmukaisuutta, jolloin hän luo oman ajatuksensa ihannevaltiosta.

Platon aloittaa pohdintansa siitä, miksi valtiota ylipäänsä tarvitaan. Platon toteaa, että valtion syntyminen johtuu ihmisten monenlaisista tarpeista, eivätkä ihmiset kykene täyttämään niitä yksin. Tarpeisiin kuuluvat ravinto, asunto, vaatteet ja muu näihin rinnastettava. On tehokkaampaa, että yksi viljelee neljälle, kuin että jokainen viljelee itselleen ja sen lisäksi rakentaa talon ja tekee vaatteita. Viljelijä oppii myös viljelemään nopeammin ja paremmin, koska hän tekee sitä neljä kertaa enemmän. Koska valtiossa on myös turvattomuutta, tarvitaan vartijoita ja sotilaita. Platon ottaa myös kantaa siihen, että koska kasvatuksen avulla ihmisistä voidaan tehdä parempia omilla osa-alueillaan, valtiossa ihmiset tulee kasvattaa tiettyihin rooleihin. Erilaisissa rooleissa toimivat ihmiset tarvitsevat erilaisia ominaisuuksia. Esimerkiksi vartijan tulee olla luonnoltaan filosofi, kiihkeä, nopea ja voimakas. Jos ihmiseltä löytyvät nämä ominaisuudet, tulee hänet kasvattaa vartijaksi. (Platon, 1999 369a – 376c.)

Platonin mukaan vanhimpien kansalaisten tulee olla hallitsijoita ja nuorempien hallittavia. Hallitsijoiden tulee olla etevimpiä ja innokkaimpia toimimaan valtion edun mukaisesti. Lisäksi heidän asumisensa ja omistusolonsa on järjestettävä siten, ettei se estä olemasta hyvä hallitsija, eikä yllytä tekemään pahaa muille kansalaisille. Hallitsijoilla tulee olla sen verran resursseja, ettei heillä ole mitään ylimääräistä eikä mistään ole puutetta. Tässä vaiheessa kirjaa Platon vielä ajattelee, että vartijoiden tulisi olla hallitsijoita. (Platon, 1999 412c – 416e.)

Platonin mukaan valtion kehittymisen kannalta on erityisen tärkeää, että lapsia kasvatetaan ja opetetaan kunnollisesti. Kun lapset kasvatetaan kunnolla, heistä tulee kunnollisia kansalaisia, jotka tekevät valtiosta paremman. Kunnolliset kansalaiset ovat hyviä ja jaloja, joten heille ei tarvitse säätää niin paljoa lakeja, koska he tietävät, mitkä säädökset ovat tarpeellisia. (Platon, 1999 424a – 425e.)

Platon esittää argumentin, ”jos valtio on perustettu oikealla tavalla, se on täydellisen hyvä. Silloin se tietysti on viisas, urhea, järkevä ja oikeudenmukainen.” (Platon, 1999 427a). Platonin mukaan näitä neljää ominaisuutta tutkimalla voidaan selvittää valtion hyvyys. Platon analysoi näitä käsitteitä ja pyrki selvittämään, mikä niistä on kaikkein tärkein valtion hyvyydelle. Viisauteen kuuluu se, millaista tietoa hallitsevalla luokalla on. Järkevyyteen kuuluu se, että hallitsijoilla ja hallittavilla on samanlaiset käsitykset siitä, kenen tulee hallita. Urheuteen kuuluu, että soturit säilyttävät lainmukaisen käsityksen siitä, mikä on pelättävää ja mikä ei. Oikeudenmukaisuus on sitä, että kukin omistaa sen, mikä on hänen, ja tekee oman tehtävänsä. Platon toteaa, että suurinta pahaa aiheuttaa valtiolle se, ettei oikeudenmukaisuus toteudu. (Platon, 1999 428e – 434d.)

Platon esittää analogian, jonka mukaan, vaikka hänen valtiomalliaan ei voitaisikaan toteuttaa, se ei tekisi siitä yhtään huonompaa. Analogiassa taidemaalari maalaa muotokuvan kauneimmasta ajateltavissa olevasta ihmisestä. Kuvassa tulee esille kaikki täydellisellä tavalla, mutta se ettei kuvassa olevaa ihmistä ole olemassa, ei tee maalarista yhtään huonompaa. Samoin kun Platon luo idean parhaasta mahdollisesta valtiosta, ei valtio ole huonompi, vaikei sitä voisi toteuttaa. Platon kuitenkin pyrki osoittamaan sen, mikä on tehnyt aikaisemmin hänen valtiostaan toteutuskelvottoman. Ongelmaan hän esittää vastaukseksi filosofikuninkaat. Joko filosofeista on tullava kuninkaita tai kuninkaiden on alettava harjoittamaan filosofiaa, jotta poliittinen valta ja filosofia voidaan sulauttaa yhteen. Filosofit ovat viisauden ystäviä, jotka haluavat viisautta kokonaisuudessa, eikä vain jotakin osaa siitä. (Platon, 1999 472d – 475a.)

Sen lisäksi, että filosofit haluavat viisautta kokonaisuudessaan, Platonin mukaan filosofeilla on erityinen kyky tavoittaa se mikä pysyy muuttumattomana ja samana, esimerkiksi kauneus tai hyvyys. Aitoa filosofia johtaa totuus ja tästä syystä heidän tulee toimia hallitsijoina. Platon kuitenkin esittää, että filosofin luonne ei itsessään riitä, vaan tueksi tarvitaan filosofiaa tukevaa kasvatusta ja opetusta. (Platon, 1999 484a – 492e.) Platon kirjoittaa tämän jälkeen useita sivuja siitä, kuinka filosofeja kasvatetaan ja opetetaan, muttei se ole kovin oleellista tämän tutkielman kannalta.

Valtion varsinainen loppuosa ennen epilogeja keskittyy kritiikkiin olemassa olevia valtiomuotoja kohtaan. Kritiikki perustuu siihen, että jos Platonin valtio on oikeanlainen, täytyy kaikkien muiden valtiomuotojen olla epäonnistuneita. Platonin nimittää omaa valtiomuotoaan aristokratiaksi. Teoksessaan Platon käsittelee aristokratian lisäksi neljää valtiomuotoa, jotka ovat timokratia, oligarkia, demokratia ja tyrannia. Platon esittää, että valtiomuodot muuttuvat toisiksi edellä mainitussa järjestyksessä ja ne ovat järjestyksessä toisiaan muistuttavuuden perusteella. Esimerkiksi timokratia on aristokratian ja oligarkian välimuoto. Koska valtiot eivät voi syntyä tyhjästä, Platonin mukaan ne syntyvät aina kansalaisten luonteista. Näin ollen ihmisluonteita on saman verran kuin valtiomuotoja. (Platon, 1999 543a- 545c.)

Timokratia on valtionmuoto, joka perustuu kunnianhimoon. Timokratiassa kunnioitetaan hallitsijoita ja soturiluokka pysyy erillään ansiotyöläisistä (esim. maanviljelijät ja käsityöläiset). Tämä johtaa siihen, että ihmisistä tulee kiihkeämpiä ja sotaisempia. Tällaisessa valtiossa ihmiset alkavat himoitsemaan rahaa ja omaisuutta. Viisaat hallitsijat korvataan hallitsijoilla, joilla on enemmän itsevarmuutta ja vähemmän sivistystä. Lopulta tästä valtiomuodosta kehittyy oligarkia, joka perustuu varallisuusasteisiin ja jota rikkaat hallitsevat. Timokratiasta muuttuu oligarkia, kun ihmiset alkavat himoitsemaan enemmän rikkauksia ja lakeja muutetaan niin, että ihmiset saavat himoitsemiaan rikkauksia. Platon kritisoi oligarkiassa esimerkiksi sitä, ettei rikkaus anna meriittejä johtaa valtiota, mutta siinä tapahtuu juuri näin. Oligarkiassa ihmisen luonne on sellainen, että hänelle raha on kaikki kaikessa ja hän laiminlyö kaiken muun paitsi rahan tavoittelun. Platonin mukaan oligarkiasta siirrytään demokratiaan siksi, etteivät ihmiset saa koskaan tarpeekseen, vaan pyrkivät tulemaan niin rikkaiksi kuin mahdollista. Oligarkia lisää varallisuuseroja, joten köyhien määrä kasvaa ja kun heitä on riittävästi, he syöksevät oligarkit vallasta. (Platon, 1999 547b – 572e.)

Demokratiassa ihmiset ovat vapaita ja saavat tehdä mitä haluavat. Platon kirjoittaa, että demokratia vaikuttaa miellyttävältä ja monivivahteiselta valtiomuodolta, mutta myös demokratiassa ihmisluonne on ongelmallinen. Demokratiassa ihmiset eivät erota välttämättömiä ja tarpeettomia mielihaluja,

eivätkä kuuntele totuuden sanoja, vaan pitävät kaikkia haluja yhtä arvokkaina. Viimeinen valtiomuotojen vaihe on tyrannia ja Platon pitää selvänä, että se syntyy demokratiasta. Valtiomuotona demokratia tavoittelee jatkuvasti lisää vapautta, jota se pitää hyvänä. Koska demokratia tavoittelee vapautta, muu laiminlyödään ja se siirtyy kohti anarkiaa. Isät pelkäävät poikiaan ja pojat eivät kunnioita vanhempiaan. Opettajat mielistelevät oppilaitaan ja oppilaat halveksivat opettajiaan. Ihmiset laiminlyövät lakejakin, ettei kukaan voisi olla heidät ”isäntänään”. Demokratiassa on rikkaita oligarkkeja, mutta suurin kansanosa on vähävaraisia ruumiintyöntekijöitä. Kansalla on Platonin mukaan kuitenkin tapana asettaa joku johtajakseen ja kasvattaa hänen valtaansa. Tällainen johtaja ryhtyy kapinaan rikkaita vastaan ja hänestä tulee tyranni. Valtaan päästessään hän vaikuttaa olevan kansan puolella ja tekee suuria lupauksia kansalaisille. Kun oppositiosta on päästy eroon, johtajan on järjestettävä sotia, jotta kansa tarvitsee vielä johtajaa. Jatkuva sotiminen väärinajattelijoita vastaan suututtaa kansalaiset ja tyranni joutuu taistelemaan kovempaa vallastaan. Tyrannin luonne on jatkumoa demokraattisesta luonteesta. Demokraattinen luonne tasapainottelee halveksittujen ja kunnollisten mielihalujen välillä. Ympäristö viettelee halveksittuihin mielihaluihin vapautteen vedoten, mutta demokraattinen ihminen osaa pysyä kohtuullisuudessa. Tyrannin luonne kuitenkin pyrkii eroon häpeästä halveksittuja mielihaluja kohtaan ja antautuu niiden valtaan. (Platon, 1999 547b – 572e.)

Valtiomuotojen ja niistä johdettujen ihmiskäsitysten perusteella Platon toteaa, että kaikkein kunnottomin ja onnettomin ihminen on tyranni, ja tyrannia on kaikkein huonoin valtiomuoto. Omaa aristokraattista näkemystään hän pitää parhaana. Platon järjestää kaikki viisi ihmistyyppiä järjestykseen niiden hyvyyden perusteella argumentoimalla, että onnellisin on jaloin ja oikeudenmukaisin, ja kaikista onnettomin on kehnoin ja väärämielisin. Seuraavaksi Platon jaottelee sielun kolmeen osaan sen perusteella, että valtiossakin on kolme kansanluokkaa (käsityöläiset, vartijat ja hallitsijat). Kansanluokkien tavoin sielun osat tavoittelevat ja ilmentävät tiettyjä haluja ja nautintoja. Ensimmäinen osa on oppiva, filosofinen osa. Toinen on kunnianhimoinen, kiihkeä osa. Kolmas on hyötyä tavoitteleva, himoitseva osa. Ihmistyyppejä on samoin filosofeja, taistelunhaluisia ja hyödyntavoittelijoita. Kaikki näistä ihmisryhmistä sanoisivat, että heidän elämäntapansa on miellyttävien. Platon argumentoi, että oikeaan ratkaisuun päästään kokemuksen, ymmärrystaidon ja perustelutaidon perusteella. Filosofeilla on eniten kokemusta näistä kolmesta eri nautintoluokasta. Kokemuksen kautta tulee ymmärrystä ja perustelut ovat filosofien työkalu. Filosofien elämäntapa on siis paras. Toiseksi paras on kunnianhimoinen, koska se on lähempänä filosofia kuin hyödyntavoittelijan. Viisi valtiomuotoa voidaan myös asettaa järjestykseen sen perusteella, kuinka paljon ne ilmentävät tuota oikeaa nautintoa. Platonin johtopäätös alussa esitettyyn kysymykseen siitä,

onko oikeus parempaa kuin vääräys, on se, että oikeus on parempaa, koska se ilmentää totuutta, jota saavutetaan oikeilla nautinnoilla. Oikeudenmukaisuuden seuraaja kykenee hallitsemaan ja parantamaan itseään. Vääräyden seuraajat voivat luulla, että heille on kannattavaa tehdä vääräyttä, jos eivät jää siitä kiinni, mutta heidän sielunsa kärsii siitä ja heistä tulee kehnompia. Kun sielu omaksuu järkevyyttä ja oikeudenmukaisuutta viisauden mukana, se pääsee parhaaseen olotilaan. (Platon, 1999 576b – 591b.)

Platon käsittelee teoksessaan oikeudenmukaista yhteiskuntaa. Ensiksi Platon esittää kysymyksen, onko oikeus parempaa kuin vääräys. Tämän perusteella Platon pyrkii selvittämään, tuleeko meidän elää oikeudenmukaisesti vai epäoikeudenmukaisesti, tai onko sillä merkitystä ollenkaan. Tämä kysymys koskee enemmän yksilöä itseänsä, joten se pyrkii vastaamaan moraalifilosofian kysymykseen ”kuinka minun pitäisi elää?”. Platon ei tyydy oikeudenmukaisuuden tutkimiseen vain yksilötasolla, vaan laajentaa sen koskemaan koko valtiota. Platon siis vastaa myös kysymykseen oikeudenmukaisuudesta sen kautta, kuinka valtio pitäisi järjestää, jotta voimme elää oikein. Platon argumentoi, että valtion tulee ilmentää niitä seikkoja, jotka auttavat ihmistä tulemaan oikeudenmukaisemmaksi. Kun hän on luonut oikeudenmukaisuuden käsitteen pohjalta mallinsa, joka ilmentää oikeutta, hän kritisoi muita valtiomuotoja ja ihmistyyppiejä. Lopuksi Platon järjestää erilaiset ideat – valtiomuodot ja niihin kytkeytyvät ihmistyyppit – järjestykseen ja pyrkii osoittamaan, miksi hänen käsityksensä on vakuuttavin. Hän toteaa, että hänen näkemyksensä yhteiskunnasta on oikeudenmukainen.

Platonin *Valtio* sisältää valtavan määrän dialogeja edellä mainittujen väitteiden perusteiksi, joten olisi mahdotonta sisällyttää niitä kaikkia tähän tutkielmaan. Tärkeää tämän tutkielman kannalta on se, millainen on Platon mukaan oikeudenmukainen valtio ja kuinka helppoa se on saavuttaa. Seuraavan luvun lopussa luvussa pyrin päättelemään Platonin teoksen perusteella, pitääkö hän oikeudenmukaisuusteoriansa tarkoituksena sitä, että se perustuu totuuteen vai sitä, että sillä tulee ohjata yhteiskuntaa.

3.2. John Stuart Mill

John Stuart Millin (1806–1873) kaksi keskeistä teosta voidaan yhdistää hänen oikeudenmukaisuuden käsityksiinsä. Teoksessaan *Utilitarismi* (1863) Mill käsittelee moraaliteoriaa, jota kutsutaan utilitarismiksi. Kirjan viimeisessä luvussa Mill kirjoittaa utilitarismin ja oikeudenmukaisuuden yhteydestä. Toisessa teoksessaan *Vapaudesta* (1859), hän ottaa kantaa poliittisen filosofian toiseen keskeiseen käsitteeseen, vapauteen. Teoksessa ei käsitellä tahdon vapautta vaan yhteiskuntavapautta eli kansalaisvapautta. Kansalaisvapaus ottaa kantaa siihen, millainen suhde yksilön ja hallitsijan välillä vallitsee tai tulisi vallita. Käsittelemässä alaluvussa molempia kirjoja, koska ne antavat yhdessä kattavamman kuvan Millin oikeudenmukaisuusteoriasta, jossa utilitarismi ja vahinkoperiaate takaavan hänen ihannevaltionsa.

Teoksen *Utilitarismi* alussa Mill selittää, mitä utilitarismi tarkoittaa. Mill kutsuu utilitarismia ”suurimman onnellisuuden periaatteeksi” (engl. *Greatest Happiness Principle*). Tämän periaatteen mukaan teot ovat oikein siinä määrin kuin ne edistävät onnellisuutta ja väärin siinä määrin, kuin ne tuottavat kärsimystä. Onnellisuudella Mill tarkoittaa nautintoa ja kärsimyksen puutetta. Onnellisuutta tuottavasta ominaisuudesta käytetään myös nimitystä hyöty tai utiliteetti. Mill esittää ajatuksen, että monet kokevat syvää vastenmielisyyttä sitä kohtaan, että elämässä ei olisi muuta päämäärää kuin mielihyvä. Tällaisen katsomuksen katsotaan sopivan vain sioille. Mill pyrkii ratkaisemaan ongelman siten, että on olemassa haluttavampia ja arvokkaampia nautinnon lajeja kuin toiset. (Mill, 2014 s. 8–11.)

Mill toteaa, että utilitarismiin kuuluu nautinnon määrän lisäksi laatu. Hän tarkoittaa laadullisilla eroilla sitä, että jos on kaksi nautinnon lajia, jotka kaikki tai lähes kaikki ovat kokeneet, ja toiselle lajille annetaan selkeä etusija, ilman moraalista velvollisuudentuntoa, on tämä laji toivottavampi. Jos nautinnot tuntevat yksilöt valitsevat nautinnon, jonka tietävät aiheuttavan suurempaa tyytymättömyyttä, on Millille selvää, että tämä nautinto on korkealaatuisempaa. Hän esittää, että korkeampi arvo annetaan nautinnoille, jotka hyödyntävät korkeampia kykyjä. Mill argumentoi, että vain harva ihminen suostuisi muuttumaan alemmaksi eläimeksi, vaikka hänelle luvattaisiin täydellisin määrä eläimen nautintoja. Tästä syystä ihmisten älylliset nautinnot ovat etusijalla eläinten nautintoihin nähden. (Mill, 2014 s. 12.)

Millin utilitarismin sisältöä ei ole tässä työssä tarpeellista käsitellä enempää. Työn kannalta kiinnostavaa on se, kuinka Mill pyrkii yhdistämään utiliteetin ja oikeudenmukaisuuden teoksensa

viimeisessä luvussa. Mill tutkii, mikä on oikeudenmukaisuuden tai epäoikeudenmukaisuuden muusta erottava luonne. Eli mikä on se ominaisuus, tai onko olemassa jokin ominaisuus, joka on yhteinen kaikille niille toimintatavoille, joita pidetään oikeudenmukaisina tai epäoikeudenmukaisina. Mill aloittaa tutkimuksensa siitä, että yleensä epäoikeudenmukaisena pidetään sitä, että yksilöltä riistetään hänen henkilökohtainen vapautensa, omaisuutensa tai mikä tahansa hänelle lain mukaan kuuluva asia. Mill toteaa, että voi olla olemassa huonoja lakeja, jolloin yksilölle ei olisi kuulunut olla jotakin oikeutta alun perinkään. Laki ei siis voi olla oikeudenmukaisuuden mittapuu. Mill kirjoittaa, että yleisesti oikeudenmukaiseksi koetaan se, että jokainen saa sen (hyvän tai pahan), minkä ansaitsee. Yleisesti hyväntekijöiden katsotaan ansaitsevan hyvää ja pahantekijöiden paha. Epäoikeudenmukaisena pidetään myös toisen luottamuksen pettämistä. Lupauksen pitäminen ei kuitenkaan ole ehdotonta oikeudenmukaisuuden kannalta, koska vahvempi oikeudenmukaisuuden vaatimus voi kumota sen. Tärkeä huomio oikeudenmukaisuudesta on myös se, että liiallista puolueellisuutta pidetään epäoikeudenmukaisena. Puolueettomuus liittyy läheisesti tasa-arvoon, joka kuuluu yleisesti oikeudenmukaisuuteen. (Mill, 2014 s. 62–69.)

Näiden oikeudenmukaisuusnäkemysten perusteella, Mill pyrkii löytämään sen ominaisuuden, joka yhdistää niitä kaikkia. Mill tarkastelee oikeudenmukaisuuden etymologiaa ja löytää oikeudenmukaisuudesta yhteyden lainmukaisuuteen. Hän toteaa, että epäoikeudenmukaiseen toimintaan liittyy rankaisemisen halu toimijaa kohtaan. Emme kuitenkaan aina halua rangaistusta oikeuslaitoksen kautta. Joskus riittää, että epäoikeudenmukaista toimijaa rankaistetaan kanssaihminen mielipiteillä tai omatunnon moitteilla. Mill toteaa, että sama ajatusmalli rangaistuksista on oikean ja väärän eli moraalin taustalla. Väärintekijän halutaan kärsivän rangaistus. Mill erottaa oikeudenmukaisuuden muista moraalin alueista sillä, että oikeudenmukaisuuteen liittyy aina ajatus henkilökohtaisesta oikeudesta tai vaateesta, joka kuuluu yhdelle tai useammalle henkilölle. Moraaliin kuuluu väärin tekeminen, mutta oikeudenmukaisuuteen liittyy aina joku, jota kohtaan on tehty väärin. Näin ollen oikeudenmukaisuuden tunteen kaksi olennaista osaa ovat halu rangaista henkilöä, joka on tehnyt vahinkoa, sekä usko siitä, että on olemassa henkilö, jolle vahinkoa on tehty. (Mill, 2014 s. 70–76.)

Mill kirjoittaa, että oikeudenmukaisuuden käsite sisältää käyttämissäännön ja sitä sanktioivan tunteen. Käyttäytymissääntö on kaikille ihmisille yhteinen ja tarkoitettu heidän hyväkseen. Sanktioiva tunne on halu, että rangaistusta kärsivät ne, jotka ovat rikkoneet käyttäytymissääntöä. Millin mielestä oikeudenmukaisuuden tunne on luonnollinen halu torjua tai kostaa vahinko. Tähän kuuluu myös myötätunto muiden kokemaa vahinkoa kohtaan. Mill kirjoittaa, että

oikeudenmukaisuuteen kuuluu vahvasti oikeuden käsite, koska loukattu henkilö kantaa oikeutta ja tätä oikeutta loukataan. Oikeuden loukkaaminen taas sisältää oikeuden ja tunteen rangaistuksen vaatimuksesta. Jos henkilöllä on oikeus johonkin, tarkoitamme sillä, että hänellä on pätevä vaatimus yhteiskunnalle suojella häntä sen omistamisessa. Mill argumentoi, että yhteiskunnan tulisi puolustaa kansalaisten oikeuksia yleisen hyödyn takia. Yleinen hyöty taas liittyy turvallisuuden intressiin, joka on tärkein kaikista intresseistä. Lähes kaikki muut maalliset hyödyt ovat tarpeellisia joillekin ja toisille ei, mutta ilman turvallisuutta kukaan ihminen ei voi tulla toimeen. Turvallisuuden tunteen vaatimus saattaa olla niin paljon suurempi kuin tavallisten hyötyjen, että se muuttuu todelliseksi laatueroiksi. Tunne on niin voimakas, että se muuttuu ”pitäisi” muodosta ”täytyy” muotoon ja on näin ollen moraalinen velvollisuus. Oikeudenmukaisuus on siis korkein hyödyn muoto, jolloin se ohjaa yhteiskunnan yleistä hyötyä. (Mill, 2014 s. 77–81.)

Kirjansa lopussa Mill vielä puolustele näkemystään ja väittää, että oikeudenmukaisuus ilman hyötyyn perustuvaa perustaa on pelkkä kuvitelma, sillä hyötyyn perustuva oikeudenmukaisuus on moraalin keskeinen osa. Oikeudenmukaisuus on nimitys moraal sääntöjen luokille, jotka koskettavat ihmisten hyvinvoinnin olennaisia osia läheisemmin kuin muut moraal säännöt. Ihmiset pärjäävät ilman toisten hyötyjä, mutta tarvitsevat aina sen, etteivät muut vahingoita heitä. Koska utilitarismin tulee pyrkiä kohti suurinta mahdollista hyötyä ja onnellisuutta, oikeudenmukaisuuden periaatteet kuten tasapuolisuus ja puolueettomuus ovat erityisen korkeassa asemassa velvollisuuksien joukossa. Utilitarismissa jokaisen onnellisuus on yhtä arvokasta kuin toisen, joten kaikki epätarkoituksenmukainen epätasa-arvo yhteiskunnassa on epäoikeudenmukaista. Utilitarismissa siis oikeudenmukaisuus säilyy nimityksenä tietyille sosiaalisille hyödyille, jotka ovat paljon tärkeämpiä kuin muut hyödykkeet. (Mill, 2014 s. 88–93.)

Mill pyrkii selittämään teoksessaan, mitä oikeudenmukaisuus tarkoittaa ja kuinka se sopii yhteen hänen utilitaristisen näkemyksensä kanssa. Millille oikeudenmukaisuus on siis sitä, että kaikki saavat sen, mihin heillä on oikeus. Oikeudet ja niiden puolustaminen on Millin mielestä erittäin tärkeää yleisen hyödyn ja onnellisuuden kannalta. Oikeudenmukaisuuden tavoittelu on siis yhteneväinen onnellisuuden maksimoinnin kanssa. Teos *Utilitarismi* ei kuitenkaan sisällä kaikkea siitä, mitä voidaan pitää Millin näkemyksenä ihannevaltiosta. Toinen tärkeä osa Millin oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta on vahinkoperiaate, josta hän kirjoittaa teoksessaan *Vapaudesta*.

Teoksen *Vapaudesta* alussa Mill kirjoittaa hieman historiasta ja siitä, millainen suhde vallan ja vapauden välillä on ollut. Mill ei mainitse vuosilukuja, mutta toteaa, että historiassa alamaiset ja

hallitsijat ovat taistelleet keskenään. Tällöin vapaudella tarkoitettiin suojelusta hallitsijan mielivaltaa vastaan. Hallitsijat olivat päätyneet valtaan perinnön tai anastuksen kautta, eikä alamaiset voineet vaikuttaa siihen, kuka heitä hallitsee. Historian edetessä, onnistuttiin laittamaan rajat hallitsijoiden vallalle. Valtaa saatiin rajoitettua tunnustamalla kansalaisten oikeuksia ja vapauksia, joihin sitoutumista alettiin pitämään hallitsijan velvollisuutena. Velvollisuuden rikkomista pidettiin oikeutuksena kapinaan. Toinen keino hallitsijan vallan rajoittamiseksi oli asettaa taho, jonka myöntymistä pidettiin välttämättömänä ehtona tietyille hallitsijan toimille. Ihmiskunnan kehityksessä tuli kuitenkin aika, jolloin sitä ei enää pidetty luonnon välttämättömyytenä, että hallitus on itsenäinen mahti, jonka edut ovat erilaiset kuin kansalaisilla. Valtion virkamiehiä alettiin pitämään kansalaisten edustajina, joita pystyttiin myös poistamaan virasta, tarpeen tullen. Hallitsijat olivat yhtä kuin kansa, ja hallitsijoilla sekä kansalaisilla oli yhteiset edut ja tahto. (Mill, 1891 s. 1–4.)

Mill kirjoittaa, ettei demokratiassa vapauden ja vallan suhde kansalaisten ja hallitsijoiden välillä ollut niin selkeä, kuin miltä se vaikutti. Se kansa, joka käyttää valtaa ei välttämättä ole aina sama kansa, johon tätä valtaa käytetään. Kansan tahto merkitsee väestössä suurimman ja aktiivisimman osan tahtoa. Enemmistö voi sortaa vähemmistöä näin halutessaan. Hallitsijoiden vallan rajoittaminen yksilöitä vastaan on aivan yhtä tärkeää, vaikka vallanpitäjät edustavatkin kansalaisiaan. Yhteiskunnan tulee olla varuillaan myös ”enemmistön tyranniaa” kohtaan. Koska demokratiassakin voidaan harjoittaa tyranniaa, tarvitaan toimia suojaamaan yksilöiden mielipiteitä ja tunteita. Tarvitaan suoja sitä vastaan, ettei yhteiskunta pakota ihmisiä mukautumaan yhteen ajatustapaan. Millin mukaan täytyy löytää raja yleisen mielipiteen oikeudenmukaiselle sekaantumiselle yksilön vapauteen. (Mill, 1891 s. 5–7.)

Millin mukaan kaikki, mistä ihmisten oleminen saa arvonsa, vaatii muiden ihmisten vapauden pakollista rajoittamista. Siksi tarvitaan ensisijaisesti lakeja ja toissijaisesti yleinen mielipide siitä, missä tilanteissa vapautta täytyy rajoittaa. Lakien ja mielipiteen sisältö on ihmiskunnan pääkysymys, mutta siihen vastauksessa on edistytty vasta vähän. Ihmisillä on tapana ajatella oman näkemyksensä olevan oikea ja oikeutettu. Myös hallitsijoilla sekä uskonnoilla on ollut suurta vaikutusta siihen, mikä määrää lakeja ja yleistä mielipidettä. Lakeja ja yleistä mielipidettä on tavanomaisesti ohjailtu rangaistuksen uhalla. (Mill, 1891, s. 5–7.)

Englannin valtiollisen historian aikana on korostunut vastenmielisyys lainsäätäjää ja toimeenpanijaa kohtaan. Tämä ei ole johtunut yksilön vapauksien kunnioittamisesta, vaan hallinnon vastustamisesta. Hallinto koettiin omiensa, eikä kansalaisten etujen ajajana. Demokratiaan siirtyessä kansa ei osannut

käsittää hallinnon valtaa omakseen, jonka takia oli vaikeaa tulkita hallinnon- ja yksilön vallan rajoja. Yksilöllä ei ollut mitään periaatetta, jonka mukaan hallinnon sekaantumisen sopivuutta voitaisiin tutkia lakeja määrittäessä. Yksilöt päättivät persoonallisten taipumusten mukaan, milloin hallitukselle annetaan valta tietyn asian suhteen ja milloin ei. (Mill, 1891, s. 7–10.)

Historiaa käsittelevän osion jälkeen, Mill pääsee kirjansa tarkoitukseen. Sen tarkoituksena on tuottaa periaate, joka osoittaa yksilön ja hallinnon vapauden sekä päätösvallan suhteen. Periaatteen mukaan ainoa päämäärä, joka oikeuttaa ihmisiä puuttumaan toistensa toiminnanvapauteen on itsepuolustus. Mill tarkoittaa itsepuolustuksella tässä sitä, että yksilön toimintaa voidaan rajoittaa vain silloin, jos toiminnasta koituu haittaa muille. Yksilön oma etu ei ole riittävä syy rajoittaa häntä. Häntä saa varoittaa, vakuuttaa tai taivutella, muttei häntä saa pakottaa toimimaan tai olemaan toimimatta tietyllä tavalla, jos siitä ei koidu haittaa muille. Millin mukaan ainoa osa ihmisen käytöstä, josta hän on vastuun alainen yhteiskunnalle, on se, joka vaikuttaa muihin yksilöihin. Yksilö on siis ehdottoman vapaa suhteessa itseensä. Mill tarkentaa kuitenkin, että periaatetta sovelletaan vain sellaisiin yksilöihin, jotka ovat ”täydellisesti kypsyneet”. Täydellisen kypsyneillä hän tarkoittaa täysi-ikäisiä aikuisia. Lisäksi Millin periaate voidaan sovittaa vain yhteiskuntaan, joka on kehittynyt sellaiseen tilaan, jossa ihmisistä voidaan tehdä parempia puolueettoman keskustelun kautta. On kuitenkin myös tekoja toisten puolesta, joihin ihmisiä voidaan oikeudella pakottaa. Esimerkiksi oikeudessa todistaminen, hengen pelastaminen ja maanpuolustukseen osallistuminen. (Mill, 1891, s. 11–15.)

Millin mukaan hänen periaatteensa kattaa ajattelun- ja sananvapauden, oman elämän suunnittelun vapauden sekä kokoontumisvapauden, kunhan niiden suorittaminen ei vahingoita muita. Jokainen ihminen on oman onnensa valvoja, ja Mill argumentoi, että sen takia siitä on enemmän etua, jos ihmiset saavat elää mielensä mukaan. Millin periaate takaa, että yhteiskunta on täydellisen vapaa. (Mill, 1891, s. 15–16.)

Mill kirjoittaa laajasti hänen periaatteensa yksityiskohdista ja perusteista, mutta tämän työn tärkein osuus on itse periaate sekä se, mikä on periaatteen tehtävä. Mill tarkastelee historiaa ja analysoi, millaista vapautta kansalaisilla on ollut. Hän muodostaa oman ihanteensa, jossa vapautta voidaan antaa kansalaisille niin paljon kuin mahdollista. Hän kritisoi historian yhteiskuntia ja ajatuksia siitä, että kansalaisia tulisi hallita muilla perusteilla kuin vahingon välttämiseksi. Mill rakentaa tässä myös tietynlaista ihanneyhteiskuntaa toteamalla, että hänen periaatteensa takaa täydellisen vapauden yhteiskuntaan. Hänen ihannevaltiossaan ainakin siis kansalaiset ovat täydellisen vapaita. Millin näkemys täydellisen vapaasta yhteiskunnasta voidaan myös tulkita hänen näkemyksekseen

oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta. Jos yhteiskunnassa vapaudet on järjestetty hänen periaatteensa mukaisesti yhdistettynä utilitarismiin, on yhteiskunta järjestetty oikeudenmukaisesti. Millin perustelu vapausihanteelle on se, että siitä on enemmän etua, kun ihmiset saavat elää oman mielensä mukaan. Tämä herättääkin kysymyksen siitä, onko Millille vapaus vain välinearvo suuremman edun tavoitteluun vai pitääkö hän vapautta itsearvoisena. Käsittelen aihetta lisää seuraavassa pääluvussa.

3.3. John Rawls

Teoksessaan *Oikeudenmukaisuusteoria* John Rawls (1921–2002) ennen kaikkea analysoi oikeudenmukaisuuden käsitettä ja johtaa siitä, kuinka oikeudenmukaisen yhteiskunnan instituutiot pitäisi järjestää. Teoksen alussa Rawls käsittelee oikeudenmukaisuuden roolia yhteiskunnassa. Hän toteaa, että oikeudenmukaisuus on yhteiskunnan instituutioiden korkein hyve. Epäoikeudenmukaisuutta saa harjoittaa vain estääkseen suuremman epäoikeudenmukaisuuden toteutumista. Rawlsille oikeudenmukaisuus tarkoittaa reiluuutta (engl. *fairness*). Rawlsin teoria perustuu ajatukseen, että rationaaliset ihmiset haluavat oikeudenmukaisen yhteiskunnan. Hän esittää ajatuskokeen siitä, millaisiin periaatteisiin rationaalisten ihmisten tulisi päätyä, jotta yhteiskunta olisi oikeudenmukainen, eli reilu. (Rawls 1971, s. 2–3 & 11–12.)

Ajatuskokeessa on alkutilaksi kutsuttu tila. Alkutila on täysin hypoteettinen tila, jossa kukaan osallistujista ei tiedä omia olemuksena ominaisuuksia, kuten paikkaansa yhteiskunnassa, luokkaseemaansa tai sosiaalista statustaan. He eivät myöskään tiedä onnekkuuteen perustuvia luonnollisia ominaisuuksia, kuten älykkyyttä tai voimia. Ominaisuuksista tietämättömyyden tilasta Rawls käyttää nimitystä *tietämättömyyden verho*. Tietämättömyyden verhon takana rationaalisten ihmisten tulee tehdä päätös siitä, millaiset instituutiot yhteiskunnassa takaavat mahdollisimman reilut lähtökohdat kaikille, tavoitellakseen hyvää elämää. (Rawls 1971, s. 12.)

Rawls päättelee, että rationaaliset ihmiset päätyvät kahteen instituutioita koskevaan periaatteeseen, (1) vapausperiaatteeseen ja (2) eroperiaatteeseen. Näitä periaatteita ei tule sekoittaa periaatteisiin, jotka koskevat yksilöiden tekoja tietyissä tilanteissa, ne koskevat vain instituutioita. Instituutiolla Rawls tarkoittaa ”julkista sääntöjärjestelmää, joka määrittää virat ja asemat sekä niiden oikeudet ja velvollisuudet, valtuudet ja koskemattomuuden ja vastaavat asiat” (Rawls, 1971, s. 55).

- (1) Vapausperiaatteen mukaan jokaisella on oltava yhtäläinen oikeus laajimpiin perusvapauksiin, jotka ovat yhtäläisiä muiden ihmisten samanlaisten vapauksien kanssa.

- (2) Eroperiaatteen mukaan sosiaaliset ja taloudelliset epäarvoisuudet tulee järjestää siten, että ne
(a) odotettavasti hyödyttävät kaikkia ja (b) antavat yhtäläiset mahdollisuudet päästä erinäisiin asemiin ja virkoihin (Rawls, 1971, s. 60).

Rawlsin mukaan nämä periaatteet asettavat perusoikeudet ja velvollisuudet. Ne myös rajoittavat erilaisia egoismin muotoja, joista Rawls oli huolissaan. Alkutilassa olevat ihmiset eivät valitsisi periaatetta, jonka lopputulos olisi mahdollisesti paljon huonompi hänelle, kuten egoistisissa valinnoissa kävisi. Rawlsin ajatus on, että reilussa alkutilassa päätettyjä periaatteita, voitaisiin pitää oikeudenmukaisina. Alkutilan ihmiset tietäisivät vain yleiset faktat ihmisyhteiskunnista, kuten poliittisista suhteista, taloudesta tai ihmispsykologiasta. He eivät tiedä mihin tilanteeseen tai aikakauteen he alkutilan jälkeen sijoittuisivat, joten Rawls pääättelee, että ihmiset päätyisivät periaatteisiin, jotka ovat tasavertaisia. (Rawls, 1971 s. 131–137.)

Rawls esittää teoriansa vaihtoehdoksi klassisen utilitarismin käsitykseen oikeudenmukaisuudesta ja kritisoi tätä näkemystä teoksessaan, samalla perustellen omaansa. Rawls tulkitsee, että utilitarismissa oikeudenmukaisuus on sitä, että yhteiskunta on järjestetty niin, että se tuottaa maksimaalisen nettohyödyn kaikkien siihen kuuluvien jäsenten kesken. Rawls kritisoi utilitaristista oikeudenmukaisuuskäsitystä siitä, että siinä on vain epäsuorasti merkitystä, kuinka hyöty jakautuu yksilöiden kesken. Sillä ei myöskään ole kuin epäsuorasti merkitystä, kuinka yksilö jakaa omat hyötynsä ajallisesti. Vain maksimaalisella hyödyllä on merkitystä. Rawls kritisoi sitä, utilitarismin mukaan epäoikeudenmukaisuus on vain moraalitonta, jos se ei johda maksimaaliseen hyötyyn, hänelle oikeudenmukaisuus on moraalin ensisijainen periaate. Hänen oikeudenmukaisuus teoriassaan oikeudenmukaisuuden ensisijaisuus osoitetaan sopimuksella rationaalisten ja tasavertaisten ihmisten välillä, utilitarismi selittää oikeudenmukaisuuden välineenä sosiaaliseen hyötyyn. (Rawls, 1971 s. 22–28.)

Rawls kirjoittaa siitä, kuinka meidän pitäisi järjestää sosiaaliset instituutiot, jotta ne olisivat oikeudenmukaiset. Rawls toteaa, jos järjestämme hypoteettisen alkutilan, jossa luomme reilut säännöt sopimukselle, se luo oikeudenmukaiset periaatteet. Teoksessaan Rawls analysoi oikeudenmukaisuuden käsitettä ja samaistaa oikeudenmukaisuuden reiluuteen. Hän myös kritisoi utilitaristista käsitystä oikeudenmukaisuudesta ja pyrkii perustelemaan, miksi hänen käsityksensä on parempi.

Rawls jakoi oikeudenmukaisuusteoriaansa kahteen osaan. Rawls kutsuu osia ideaaliksi ja non-ideaaliksi. Ideaali osa olettaa hänen teoriassaan, täydellisen oikeudenmukaisuuden periaatteet suotuisissa olosuhteissa. Non-ideaali osa käsittelee sitä, mitkä periaatteet tulisi omaksua vähemmän suotuisissa olosuhteissa, eli nykyisessä maailmassa. (Rawls 1971, s. 245–246.) Oikeudenmukaisuusteoriat voidaan jakaa näihin kahteen kategoriaan sen perusteella, kuinka toteuttamiskelpoisia ne ovat. Seuraavassa luvussa käsittelemme argumentteja sen puolesta ja vastaan, että oikeudenmukaisuusteorioiden tulisi pysyä vain näiden täydellisten käsitteiden ja yhteiskuntien käsittelemisessä, eikä ottaa huomioon sitä, millainen maailma on ja millaisia ihmiset oikeasti ovat. Esimerkiksi, jos pidämme ideaalia yhteiskuntaa sellaisena, jossa kaikki ihmiset ovat täydellisen oikeudenmukaisia, on suuri ero siinä, mitä voidaan ajatella täydellisen oikeudenmukaisen ihmisten olevan (ideaaliteoria) ja sen välillä, kuinka tähän voitaisiin tosiasiasa pyrkiä (non-ideaaliteoria). Tämä jaottelu herätti kiivaan keskustelun siitä, mikä oikeastaan on poliittisen filosofian teorioiden tehtävä.

4. Oikeudenmukaisuusteorioiden tehtävä

Oikeudenmukaisuusteorioiden tehtävässä on kyse poliittisen filosofian ja sen teorioiden pyrkimyksistä. Tuleeko teorian soveltua käytäntöön vai onko teorian tarkoitus pyrkiä vain totuuteen ihanteista? Pablo Gilabert on kirjoittanut artikkelissa ”Justice and Feasibility: Dynamic Approach” teorioiden toteutettavuudesta (engl. *Feasibility*) sekä siitä, tulisiko toteutettavuudesta välittää.

Gilabert jakaa toteutettavuuden rajoitteet kahteen kategoriaan ”pehmeisiin” ja ”koviin”. Pehmeisiin rajoitteisiin kuuluvat ajan myötä muokattavat rajoitteet, kuten kulttuuriset, poliittiset ja taloudelliset mekanismit. Koviin taas kuuluvat logiikka ja fysiikan lait. Gilabertin mukaan, jos periaatteet joutuvat ristiriitaan pehmeiden rajoitteiden kanssa, meidän ei tule julistaa periaatteita mitättömiksi, vaan käyttää mielikuvitustamme, kuvitellaksemme vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa noita periaatteita. (Gilabert, 2017 s.1–2).

Gilabert kirjoittaa, että toteutettavuuden käsitettä käytetään kysymyksissä siitä, onko jollain toimijoilla kyseisissä olosuhteissa kykyä saada aikaan tavoiteltuja tuloksia. Toteutettavuus on siis kykyyn liittyvä suhteellinen käsite, jossa yhdistyy kolme peruselementtiä: toimija, olosuhteet ja tulokset. Gilabert ymmärtää toteutettavuusväitteet ehtolauseina, jotka ilmaisevat, mitä tapahtuisi, jos toimijat ryhtyisivät tiettyihin toimenpiteisiin. Yksittäisissä prosesseissa toteutettavuuteen kuuluu kolmeosatekijää, joiden perusteella haluttua seurausta tulee arvioida: (1) toimijan päätös toimia, (2)

toimijan toiminta ja (3) toiminnan tuottamat seuraukset. Esimerkiksi, kun pohditaan työntekijöiden mahdollisuutta saada palkankorotus lakon avulla, tutkimme eri työntekijöiden kykyjä, jotka tukevat lakkotoimia. Näitä kykyjä ovat muun muassa lakkoiluaikomuksen muodostaminen, lakon aloittaminen sekä sen jatkaminen siihen asti, että he saavat myönnytyksen palkankorotukseen johdolta. Lopputuloksen toteutettavuus riippuu siitä, kuinka todennäköisiksi lakkoilijoiden kyvyt mielletään. (Gilabert, 2017 s. 1–3.)

Gilabert jakaa toteutettavuuskäsitykset kahteen asteikkoon, binääriseen ja asteittaiseen. Binäärisen käsityksen mukaan, toimija pystyy tai ei pysty saavuttamaan jonkin lopputuloksen tietyissä olosuhteissa. Binäärinen pyrkii sulkemaan tiettyjä tuloksia lopullisesti pois. Asteittaisen käsityksen mukaan toimijalla on kyky saada aikaan muutos olosuhteissa tietyssä määrin tai tietyllä todennäköisyydellä. Gilabertin mukaan molemmat käsitykset ovat merkityksellisiä poliittisessa ja moraalisisessa pohdinnassa. Gilabertin mukaan, jos periaatteet joutuvat ristiriitaan pehmeiden rajoitteiden kanssa, meidän ei tule julistaa periaatteita mitättömiksi, vaan käyttää mielikuvitustamme, kuvitellaksemme vaihtoehtoisia tapoja toteuttaa periaatteita. Hän jaottelee binääristen käsitysten koskemaan kovia rajoituksia ja asteittaisten käsitysten koskemaan pehmeitä rajoituksia. Asteittaiset ovat pehmeitä, koska ne eivät ole ehdottomia. Ne vaikuttavat tavoiteltujen tulosten todennäköisyyksiin. Esimerkiksi lakkoilun todennäköisyyksiin vaikuttaa väestön kulttuurilliset ja poliittiset tekijät. Gilabert väittää, että poliittisessa filosofiassa usein toteutettavuusväitteet esitetään binäärisinä, vaikka niiden pitäisi olla asteittain arvioitavia. (Gilabert, 2017 s.1–6.)

Seuraavaksi Gilabert selittää, millaisissa olosuhteissa toteutettavuudesta puhutaan, ja mikä on puheiden tarkoitus. Hän keskittyy oikeudenmukaisuuteen liittyviin kysymyksiin, ja siihen, kuinka voimme muokata normatiivista päättelyämme siitä, miten meidän pitäisi toimia. Gilbertin mielestä, meillä on kaksoisintuitio, joka ohjaa meitä välttämään sekä naiivia idealismia, että konservatiivista realismia. Naiivin idealismin intuitio herää, kun tavoittelemme toivottavia, mutta erittäin vaikeasti toteutettavia tuloksia. Konservatiivisen realismin intuitio taas herää silloin, kun antaudumme moraalisesti rappeutuneen nykytilan edessä ja pidämme asioita muuttumattomina, vaikka ne olisivat toiminnalla muutettavissa. (Gilabert, 2017 s. 6.)

Gilabertin mukaan intuitioiden kunnioittamiseksi ja eettisesti vastuullisten valintojen tekemiseksi tulisi käyttää toteutettavuuspohdintoja, jotka sisältävät binääriset sekä asteittaiset käsitykset. Binäärisiin toteutettavuusväitteisiin voidaan soveltaa ”pitää implikoi pystyy” (engl. *ought implies can*) -periaatetta, jolloin, jos tiettyä tulosta ei voida toteuttaa, siihen ei voida velvoittaa. Tämä tapa

auttaa meitä käsittelemään naiivia idealismia. Se myös auttaa käsittelemään konservatiivista realismia, koska meidän ei tarvitse automaattisesti hylätä tavoitteita, jotka ovat vaikeita, muttei mahdottomia. Asteittaisen toteutettavuuskäsityksen käyttö taas perustuu laajempaan ”toteutettavuus vaikuttaa kaikki seikat huomioon ottaviin valintoihin” -periaatteeseen. Kun kaikki seikat otetaan huomioon, asteinen toteutettavuus on tärkeää vastuullisessa päätöksenteossa. Käytännön pohdinta sisältää usein strategioiden vertailun niiden menestymismahdollisuuksien perusteella. Esimerkiksi lakkoilijat pohtivat, pitäisikö heidän pyytää 20 %:n vai 10 %:n korotusta palkkaansa. Pyyntöjen toteutumisen todennäköisyys voi olla eri. Binäärinen toteutettavuus ei ole tilanteessa kaikenkattava selitys, koska erilaiset vertailut vaikuttavat vahvasti siihen, tapahtuuko esimerkiksi palkankorotus vai ei. (Gilabert, 2017 s. 7.)

Gilabertin teksti toimii alustuksena sille, mistä toteutettavuudesta on kyse. Tämän työn tarkoituksena on osoittaa se, tuleeko oikeudenmukaisuusteorioita tehdä sen takia, että ne ovat toteutettavia ja näin ollen käytäntöön soveltuvia, vai sen takia, että ne pyrkivät selittämään, mitä oikeudenmukaisuus on ja kuvailemaan oikeudenmukaisen yhteiskunnan. Seuraavaksi esitän Rawlsin näkemyksen siitä, kuinka hänen oikeudenmukaisuusteoriaansa tulisi tulkita toteutettavuuden kontekstissa.

Poliittisen filosofian teorioiden tehtävästä käydyn keskustelun perusteella, Rawls koki tarpeelliseksi selittää tarkemmin omaa kantaansa siihen, mikä on oikeudenmukaisuuden luonne hänen teoksessaan *Oikeudenmukaisuusteoria*. Hänen kirjoittaa artikkelissaan ”Political not Metaphysical”, että hän tarkoitti oikeudenmukaisuudella reiluutena poliittista käsitystä oikeudenmukaisuudesta. Rawlsin käsityksen mukaan hänen oikeudenmukaisuuden käsityksensä – johon kuuluu poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset instituutiot – tulee ulottaa vain moderniin perustuslailliseen demokratiaan. Siitä, voidaanko hänen oikeudenmukaisuutensa reiluutena -periaate ulottaa myös yleisiin poliittisiin käsityksiin tai yleiseen moraaliseen käsitykseen, on hänen mielestään eri kysymys. Rawls painottaa, että oikeudenmukaisuus reiluutena eroaa perinteisistä moraaliteorioista, jotka koskettavat kaikkia kaikkialla. Hänen periaatteensa on käytännöllinen poliittinen teoria, joka alkaa demokraattisesta valtiosta, jossa se toivottavasti saa tukea ”päällekkäisestä konsensuksesta”. Päällekkäisellä konsensuksella hän tarkoittaa yhteisymmärrystä vastakkaisten filosofisten ja uskonnollisten oppien välillä. (Rawls 1985, s. 223–225.)

Rawls tunnustaa, että poliittinen filosofia voidaan käsittää useilla eri tavoilla, mutta hänen mukaansa yksi poliittisen filosofian tehtävistä demokraattisessa yhteiskunnassa on keskittyä perustavanlaatuisiin kysymyksiin poliittisesta perustasta. Lisäksi poliittisen filosofian tehtävä on

tutkia, voidaanko yhteisesti hyväksyty perusta löytää. Rawls toteaa, ettei perustuslaillisessa demokraattisessa olla löydetty yhteisymmärrystä siitä, kuinka perusinstituutiot pitäisi järjestää. Perustuslaillisessa demokratiassa kansalaiset käsitetään vapaiksi ja tasa-arvoisiksi, mutta erimielisyys vallitsee siitä, miten vapauden ja tasa-arvon arvot parhaiten toteutuvat yhteiskunnan perusrakenteessa. (Rawls 1985, s. 227).

Rawlsin *Oikeudenmukaisuusteoria* pyrkii osoittamaan rationaalisen ratkaisun erimielisyyteen tasa-arvon ja vapauden toteutustavoista yhteiskunnassa. Hän sisällyttää periaatteisiinsa vapauden ja tasa-arvon ihanteet sekä pyrkii saamaan ne tasapainoon, joka on jokaisen rationaalisen ihmisen hyväksyttävissä. Rawls ei siis ota kantaa siihen, tuleeko kaikkien maailman ihmisten hyväksyä hänen periaatteensa, vaan ulottaa sen koskemaan yhteiskuntia, joiden keskeisinä arvoina on tasa-arvo ja vapaus. Jos pohditaan sitä, kuinka toteutuskelpoinen Rawlsin ihanneyhteiskunta on, voidaan todeta, että se on huomattavasti helpompaa toteuttaa yhteiskunnassa, jossa kaikki ihmiset hyväksyvät vapauden ja tasa-arvon tavoiteltavina ideaaleina. Jos Rawls yrittää teoriallaan vastata kysymykseen ”millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta?”, sen tarkoitus ei selkeästikään ole vastata tähän kysymykseen ideaalissa muodossa, vaan muodossa ”millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta perustuslaillisessa demokratiassa?”.

4.2. Yhteiskunnan ohjaaminen

Artikkelissaan ”What Do We Want from Political Theory?” Amartya Sen tarkastelee erityisesti Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriaa ja muodostaa oman näkemyksensä siitä, mikä poliittisen filosofian teorioiden tehtävä on tai ainakin sen, mitä teorioilta haluamme. Sen tarkastelee transsendentaalisia ja vertailevia lähestymistapoja poliittisen filosofian harjoittamiseen. Transsendentaalinen lähestymistapa tarkoittaa sitä, että pyritään keskittymään täydellisen oikeudenmukaisuuden tunnistamiseen sosiaalisissa järjestelyissä (Rawlsin tapauksessa täydellisen oikeudenmukaisessa instituutioiden järjestämisessä). Vertaileva lähestymistapa taas vertailee erilaisia vaihtoehtoisia sosiaalisia järjestelmiä niiden oikeudenmukaisuuden perusteella. Transsendentaalisessa lähestymistavassa jokin järjestelmä joko on oikeudenmukainen tai ei ole oikeudenmukainen. Vertailevassa lähestymistavassa toinen järjestelmä voi olla oikeudenmukaisempi kuin toinen. (Sen 2006 s. 215–216.)

Sen pitää ideaalin oikeudenmukaisuuden teoriointia tarpeettomana, ja argumentoi, että meidän tulisi keskittyä vertailevaan lähestymistapaan. Transsendentaalinen lähestymistapa vaikuttaa vertailevaan

lähestymistapaan oikeudenmukaisuutta analysoitaessa, mutta oikeudenmukaisuuden edistäminen yhteiskunnassa edellyttää vertailevia arvioita oikeudenmukaisuudesta. Senin mukaan esimerkiksi orjuuden poistaminen tai lukutaidon edistäminen voidaan nähdä oikeudenmukaisuuden edistämisenä, vaikka näiden toimien jälkeen ollaan vielä kaukana täydellisestä oikeudenmukaisuudesta. Jos vaihtoehdot ovat vain oikeudenmukaisuus ja epäoikeudenmukaisuus, transsendentaalisen lähestymistavan mukaan kyseisten toimien jälkeen yhteiskunta on epäoikeudenmukainen. Sen analysoi transsendentaalista lähestymistapaa ja pohtii, voiko se johtaa epäsuorasti vertailevaan lähestymistapaan. Jos pyritään ideaaliin oikeudenmukaisuuteen, voidaanko ”etäisyyttä” käyttää mittana oikeudenmukaisuuden määrälle yhteiskunnassa? Tarvitseeko meidän lisäksi tietää, mitä on täydellinen oikeudenmukaisuus, jotta voimme vertailla oikeudenmukaisuuden määrää? Sen toteaa, ettei transsendentaalinen lähestymistapa johda vertailevaan lähestymistapaan, koska se ei anna mitään ohjeita siitä, kuinka poikkeamia epätäydellisyydestä voitaisiin vertailla tai laittaa järjestykseen. Sen myös argumentoi, ettei transsendentaalista lähestymistapaa tarvita oikeudenmukaisuuden asteiden vertaamiseen. Hän esittää analogian, jonka mukaan emme tarvitse täydellistä maalausta, jotta voimme vertailla kahta muuta maalausta. Sen toteaa, ettei transsendentaalinen lähestymistapa ole välttämätön, eikä riittävä vastaamaan kysymyksiin oikeudenmukaisuuden edistämisestä. (Sen 2006, s. 217–222.)

Sen mainitsee transsendentaalisen lähestymistavan heikkoudeksi myös sen, että se vaatii täydellistä konsensusta, joka on valtava ongelma. Vertailevalle lähestymistavalle tämä ei kuitenkaan ole niin suuri ongelma, koska se pyrkii tarkastelemaan, onko merkittäviä asioita, joista voidaan saavuttaa yhteisymmärrys. Vertaileva lähestymistapa voi keskittyä esimerkiksi nälänhätään tai sairauksien ehkäisyyn ilman, että sen tulee noudattaa ”kaikki tai ei mitään” periaatetta oikeudenmukaisuudessa. Yhteinen näkökulma, joka muodostuu vuorovaikutteisen keskustelun ja vertailun tuloksena, voi olla kaukana täydellisyydestä. (Sen 2006, s. 234–235.)

Sen tarkastelee artikkelissaan Rawlsin kysymystä ”millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta?” ja tulee siihen johtopäätökseen, ettei poliittisen filosofian tule pyrkiä täydellisen oikeudenmukaisuuden teoriointiin, vaan sen tehtävänä on vertailla parempia ja huonompia yhteiskuntia. Senin vertaileva lähestymistapa sopii hyvin Gilabertin näkemykseen asteittaisesta vertailusta, johon kuuluu pehmeiden rajoitteiden käsitteleminen. Senin esimerkit orjuuden poistamisesta ja lukutaidon kehittämisestä kuuluvat pehmeisiin rajoitteisiin, koska niille ei ole loogisia ja fysiikan laillisia esteitä. Transsendentaalista oikeudenmukaisuutta tulee mitata binääriasteikolla, koska vaihtoehdot ovat oikeudenmukainen tai epäoikeudenmukainen yhteiskunta. Kovien rajoitteiden kiertäminen

vaikuttaisi erikoiselta, jopa transsendentaalisessa vaihtoehdossa. Olisi erikoista väittää, että pyöreä kolmio tai maata kiertävä aurinko olisi oikeudenmukainen. Varsinkin jos tukeudumme Millerin aikaisempaan tulkintaan siitä, että oikeudenmukaisuus ja epäoikeudenmukaisuus vaativat toimijan, fysiikan lait tai niiden vastaisuus, ei edes voi aiheuttaa epäoikeudenmukaisuutta.

4.1. Totuuteen pyrkiminen

G.A Cohen esittää kantansa artikkelissa ”Facts and Principles”, jonka mukaan poliittisen filosofian teorioiden tehtävä on normatiivisten periaatteiden määrittely ilman käytännön rajoitteiden huomioon ottamista. Aluksi hän selventää, että tarkoittaa normatiivisella periaatteella yleistä ohjetta, siitä mitä toimijan tulisi tehdä. Tosiasia on mikä tahansa totuus, joka ei ole periaate, mutta tukee periaatetta järkevä ajattelun mukaan. Cohen uskoo, että on olemassa tosia normatiivisia periaatteita, mutta tässä argumentoinnissa on neutraalia, voiko näin olla. (Cohen 2006, s. 211–212.)

Ensiksi Cohen kritisoi ajatusta, että uskomusten normatiivisten periaatteiden pitäisi vastata totuuksia faktoista. Hän selventää, että hänen kritisoimansa ajatus tarkoittaa sitä, että uskomusten periaatteiden tulisi sisältää tosiasiat osana perusteita niiden hyväksymiselle. Cohen uskoo, että useimmat poliittiset filosofit ovat taipuvaisia ajattelemaan näin. Hän kritisoi sitä, että tosiasiat muodostavat ainakin osan perusteista periaatteiden hyväksymiselle. (Cohen 2006, s. 213.)

Cohen perustelee väitettä seuraavalla tavalla: ”Periaate voi heijastaa tai vastata tosiasioihin vain siksi, että se myös vastaa periaatteeseen, joka ei perustu tosiasioihin” (Cohen 2006, s. 214). Cohen havainnollistaa väitettään yleistettävällä esimerkillä:

Oletetaan, että joku vahvistaa periaatteen, jonka mukaan meidän tulisi pitää lupauksemme (kutsutaan tätä P), koska vain pitämällä lupauksia lupausten saajat voivat menestyksellisesti toteuttaa omia projektejaan (kutsutaan tätä F). (En väitä, että tämä olisi ainoa peruste, jolla P voidaan vahvistaa; riittää, että tämä on yksi mahdollinen perustelu tarkoituksiini.) Tällöin hän varmasti suostuu siihen, että hän uskoo F tukevan P:tä, koska hän vahvistaa periaatteen P1, joka yksinkertaistaen sanoo, että meidän tulisi auttaa ihmisiä toteuttamaan projektejaan. P1 on se periaate, joka tekee F:ää merkityksellisen tässä yhteydessä ja tukee P:tä, mutta henkilön P1:n vahvistaminen ei olennaisesti liity siihen, uskoiko hän F:ään vai ei. Hän vahvistaisi P1:n riippumatta siitä, uskoiko hän tosiasian F todeksi. (Jos hän alkaisi ajatella, että lupausten rikkominen

kehittää luonnetta ja että F on siten epätosi, hänellä olisi syy hylätä P, mutta ei syytä hylätä P1) (Cohen 2006, s. 215).

Cohenin väite siitä, ettei normatiivisten periaatteiden määrittelyssä tule ottaa huomioon käytännön rajoitteita perustuu kolmeen premissiin:

1. ”Aina kun tosiasia F tukee periaatetta P, on olemassa selitys sille, miksi F tukee P:tä. Ensimmäinen premissi perustuu yleisempään väitteeseen, jonka mukaan aina on olemassa selitys sille, miksi jokin peruste tukee sitä, mitä se tukee.” Cohen pitää tätä itsestään selvänä premissinä.
2. ”Selitys, jonka olemassaolon ensimmäinen premissi vahvistaa, viittaa tai vihjaa perustavanlaatuisempaan periaatteeseen, jonka hyväksyminen säilyy, vaikka F kiistettäisiin.” Tämä premissi selittää, miksi F tukee P:tä. Cohen haastaa lukijat keksimään uskottavan selityksen sille, miksi jokin F tukee jotain P:tä ilman tällaista perustavanlaatuisempaa periaatetta.
3. ”Vakuuttavien periaatteiden ketju ei voi jatkua ikuisesti. Periaatteet perustuvat perustavanlaatuisempiin periaatteisiin, kunnes päädytään periaatteeseen, joka ei perustu mihinkään tosiasiaan” (Cohen 2006, s. 217–218).

Näiden kolmen premissin perusteella Cohen päätyy johtopäätökseen, jonka mukaan normatiivisia väitteitä ei voida perustella tosiasioilla, koska on aina olemassa perustavanlaatuisempi periaate, joka selittää, miksi jokin tosiasia tukee kyseistä periaatetta. On epäuskottavaa, että uskottava periaatteiden kysely voisi jatkua loputtomiin. Lisäksi loputon kehä edellyttäisi ääretöntä merkityksellisten periaatteiden määrää, johon harva Cohenin mukaan uskoo. Vielä yhtenä perusteena Cohen esittää, että loputtoman perusteluketjun olemassaolo rikkoisi vaatimuksen siitä, että henkilö ymmärtää, mitkä hänen periaatteensa ovat ja miksi hänellä on ne. Cohenin mukaan näin ollen jokainen tosiasioista riippuvainen periaate heijastaa tosiasioista riippumatonta periaatetta. (Cohen 2006, s. 218.)

Cohen esittää havainnollistavan esimerkin käytännön elämästä argumenttinsa tueksi. Oletetaan, että F on tosiasiallinen väite siitä, että uskonto on tärkeä osa ainakin joidenkin elämässä. P määrää uskonnon harjoittamisen oikeuden. Sitten, jokainen, joka uskoo, että F tukee P:tä, uskoo myös yleisempään periaatteeseen P1, jonka mukaan, jos jokin on tärkeää ihmisten elämässä, hänen tulee

olla oikeus harjoittaa sitä. Hän uskoo periaatteeseen P1 ja se oikeutetaan ylemmällä periaatteella P2, jonka mukaan jokin mikä on tärkeää ihmisten elämässä, ansaitsee kunnioitusta. P2 taas oikeutetaan ylemmällä periaatteella, jonka mukaan kaikki olennot ansaitsevat kunnioitusta, jos heillä on ne ominaisuudet, jotka tekevät ihmisistä kunnioituksen arvoisia. Hyvin todennäköisesti tämä normatiivinen vahvistus ei perustu mihinkään tosiasiaan. (Cohen 2006, s. 225.)

Cohen selventää kantaansa ja kirjoittaa, että hänen väitteensä on normatiivisten uskomusten rakenteesta, eikä hän ota kantaa argumentillaan siihen, kuinka ihmisten uskomukset syntyvät. Hänen argumenttinsa osoittaa, kuinka järkipäisesti omat normatiiviset uskomukset tulisi hahmottaa, riippumatta siitä, miten ne on omaksunut. Tosiasiat voivat vaikuttaa siihen, miten ihmiset omaksuvat tiettyjä uskomuksia. Sen perusteella ihmiset uskovat, että uskomukset ovat tiettyihin tosiasioihin sidottuja, vaikka ne perustuisivat johonkin ylempään periaatteeseen, joka ei ole riippuvainen tosiasioista. Kun ihmiset hyväksyvät periaatteita tosiasiallisen kokemuksen seurauksena, he uskovat, että kyseinen periaate tulee hyväksyä, riippumatta siitä, onko hänellä kokemusta, joka synnyttää uskomuksen. (Cohen 2006, 232–233.)

Cohen ottaa kantaa myös Rawlsin argumenttiin siitä, että Rawlsin mukaan sille ei ole mitään estettä, että hänen periaatteensa valinta perustuu yleisiin tosiasioihin. Rawls perustelee väitettä esimerkillä siitä, että eroperiaate perustuu ajatukseen, jonka mukaan liialliset epätasa-arvot ovat haitallisia. Cohen kuitenkin kiistää, että Rawls onnistui argumentissaan. Cohenin mukaan, jos Rawls arvioisi tosiasiat toisin, hän hylkäisi eroperiaatteen, koska se olisi liian epätasa-arvoinen. Rawlsin periaatteen taustalla on normatiivinen periaate ”ei pidä aiheuttaa liikaa epätasa-arvoa”, jota Rawlsille tosiasiat tukevat siksi, että merkitystä määrittää syvempi, tosiasioista riippumaton periaate. (Cohen 2006, 235–236.)

Cohen erottelee perimmäisen periaatteen ja sääntelyperiaatteen. Sääntelyperiaate on ”väline tiettyjen vaikutusten aikaansaamiseksi”, jonka omaksumme tai emme, arvioimalla sen todennäköisiä vaikutuksia, ja siten ymmärtämällä tosiasiat (Cohen 2006. s. 241). Cohenin mukaan Rawls tekee virheen siinä, ettei hän onnistu erottamaan sääntelyperiaatteita ja perimmäisiä periaatteita. Perimmäisiä periaatteita ei valita, toisin kuin sääntelyperiaatteita. Sääntelyperiaatteita käytetään asioiden oikeuttamiseen tosiasioilla, muttei niillä ole perimmäistä arvoa. Cohen lisäksi huomauttaa, että meidän tulee välittää perimmäisistä periaatteista, koska niillä perustellaan sääntelyperiaatteen. (Cohen 2006, s. 241.)

Cohen toteaa, että poliittinen filosofia on osa filosofiaa, jonka tuotokset ovat käytännön kannalta merkittäviä, mutta filosofia ei rajoitu käytännön seurauksiin. Poliittisen filosofian pääasiallinen tehtävä ei ole pohtia, mitä meidän pitäisi tehdä, vaan siihen kuuluu myös se, mitä meidän pitäisi ajatella. Tosiasiat auttavat määrittelemään, mitkä säätelyperiaatteet tulisi omaksua. Kuitenkaan ne periaatteet, jotka selittävät, mitkä periaatteet tulisi omaksua, eivät perustu tosiasioihin. Tarvitsemme perimmäisiä periaatteita, jotta ymmärrämme, miksi meidän pitäisi omaksua tietyt periaatteet. (Cohen, 2006 s. 242–243.)

Oikeudenmukaisuusteorioiden kuuluvat samojen argumenttien piiriin, koska ne ovat osa poliittista filosofiaa. Cohenin mukaan oikeudenmukaisuusteorioiden pitäisi keskittyä tutkimaan oikeudenmukaisuutta perimmäisenä periaatteena, eikä se voi perustua tosiasioihin. Cohen kritisoi Rawlsia nimenomaan siitä, ettei hänen teoriansa ollut perimmäisiä periaatteita käsittelevä teoria, koska hän pyrki osoittamaan sen perustan tosiasioissa. Amartya Sen kritisoi Rawlsin teoriaa siitä, että se on liian idealistinen ja Cohen kritisoi siitä, ettei se ollut tarpeeksi idealistinen. Tässä täytyy kuitenkin ottaa huomioon Cohenin ja Senin erilainen kysymyksenasettelu. Cohen vastaa kysymykseen siitä, ”mikä on poliittisen filosofian teorioiden tehtävä?” ja Sen kysyy käytännöllisemmän kysymyksen ”mitä me haluamme poliittiselta teorialta?”. Nämä molemmat kannat on mahdollista ottaa huomioon poliittista filosofiaa ja oikeudenmukaisuusteorioita tutkiessa. Sen ei kiellä, että poliittisen filosofian teorioiden ensisijaisena tarkoituksena olisi Cohenin mainitsema perimmäisten periaatteiden tutkiminen. Sen on huolissaan siitä, että jos poliittisen filosofian teorioita kirjoitetaan täysin huomioimatta käytännön rajoitteita, ei niistä voida välttämättä hyötyä käytännössä. Hän myös kritisoi sitä, että täydellisistä käsitteistä on vaikeaa päästä yhteisymmärrykseen. Etiikkaa tutkiessa, emme kuitenkaan keskity siihen, kuinka helppoa asiasta on löytää yhteisymmärrystä. Tarkoituksena on löytää totuus siitä, mitä on hyvä, eikä löytää käsitettä, jolla on käytännöllisin merkitys tai suurin yksimielisyys. Nämä kaksi näkemystä voidaan ottaa huomioon, mutta jos poliittisen filosofian tehtävänä on tutkia vain perimmäisiä periaatteita, jää jonkun muun (esim. poliitikkojen) vastuulle yhdistää nämä teoriat tosimaailman politiikkaan.

Seuraavaksi käsittelemme aikaisemmin esiteltyjä Platonin sekä Millin oikeudenmukaisuusteorioita niiden ideaalin, totuuteen pyrkivän olemuksen perusteella. Platonin oikeudenmukaisuusteoria teoksessaan *Valtio* on luonteeltaan ideaaliteoreettinen. Teoksessa Platon esittää näkemyksensä siitä, millainen on oikeudenmukainen valtio sekä pyrkii täydellisen hyvään valtioon. Teoksessa Platon myös vertailee parempia ja huonompia yhteiskuntia ja toteaa, että hänen valtionsa on oikeanlainen, kun taas muut ovat epäonnistuneet. Platon ottaa myös kantaa siihen, että vaikei hänen

valtiomalliansa voitaisi toteuttaa, se ei tekisi siitä yhtään huonompaa. Tämä on vahva peruste sille, että Platon pyrki luomaan ideaalivaltion, eikä valtiomallia, jonka täytyisi olla käytännössä toteutettavissa. Jos Platonin ideaalivaltio perustuu perimmäiselle käsitykselle oikeudenmukaisuudesta, se täytyy toteuttaa, jos haluamme oikeudenmukaisen valtion. Platonin argumentointi on käytännön läheistä ja hänen poliittisen filosofian harjoittamisensa perustuu hänen havainnoimaansa todellisuuteen. Platon turvautuu monissa kohdissa yksinkertaisiin selityksiin, joita ei tänä päivänä pidettäisi itsestään selvinä, kuten Platon saattoi ajatella. Hän esimerkiksi väittää, että ihmisten luonne ja valtiomallit voidaan jakaa viiteen eri luokkaan, mutta tämä jako vaikuttaa turhan yksinkertaiselta ihmisten moninaisuuden huomioon ottaen. Lisäksi Platonin mukaan syy valtioiden ovat epäonnistumiseen on filosofikuninkaiden puute. Platonin teoriassa on paljon kritisointavaa, sillä se perustuu hänen omiin käsityksiinsä tosiasioista. Cohenin näkemysten mukaan, vaikka Platonin perimmäinen periaate on oikeudenmukaisuus, hänen tapansa perustella tuo käsite tosiasioilla on virheellinen.

Millin näkemys oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta perustuu hänen ajatuksiinsa oikeudenmukaisuudesta ja vapaudesta. Hänen oikeudenmukaisuuskäsityksensä on vahvasti sidottuna suurimman onnellisuuden periaatteeseen. Suurimman onnellisuuden periaate tavoittelee objektiivisesti mitattavaa hyötyä, jolloin se pyrkii totuuteen siitä, mikä on moraalista. Millin oikeudenmukaisuuskäsitys on abstraktimpi kuin esimerkiksi Platonilla ja Rawlsilla, joten se kuinka hänen oikeudenmukaisuutensa näkyisi yhteiskunnassa ei ole niin selkeää. Utilitaristisen oikeudenmukaisuuden mukaan ihmisten pitäisi sallia toisille se, mihin heillä on oikeus. Jos heille voidaan taata se, mikä heille kuuluu, aiheuttaa se maksimaalista onnellisuutta. Rawls kritisoi jo aikaisemmin tekstissä utilitarismia siitä, että oikeudenmukaisuus on sille vain välinearvo suurimpaan onnellisuuteen. Teoksessaan *Vapaudesta* Millillä oli konkreettisempi esimerkki siitä, kuinka vapaita yksilöiden tulisi olla, jotta kaikki saavat sellaisen määrän vapautta, johon heillä on oikeus.

Mill argumentoi vapauden puolesta, ja hänen mukaansa yhteiskunnan tulee edistää yksilönvapautta aina kun se ei aiheuta haittaa muille. Kun Millin vahinkoperiaatteen toteutettavuutta tarkastellaan, se on vahvasti riippuvainen siitä, kuinka muille aiheutettua vahinkoa tulkitaan. Jos yhteiskunnassa on selkeä käsitys siitä, mitkä yksilön toimet aiheuttavat vahinkoa muille, on Millin vapausperiaate hyvinkin realistisesti käyttöön otettavissa. Näin ei kuitenkaan todellisessa maailmassa ole. Kun esimerkiksi sanon mielipiteeni ääneen, on vaikeaa erottaa se, milloin mielipide on vain aiheuttanut mielipahaa jollekin siitä, että se on aiheuttanut todellista vahinkoa. Näin on esimerkiksi rasistissa julkilausunnoissa. Ne ovat mielipiteen ilmaisuja, mutta voidaan argumentoida, että rasististen

ajatusten jakaminen ja leviäminen on luokiteltavissa vahingolliseksi. Millin teorian suhde Platonin teoriaan eroaa siltä osin, että Platonin teoria oli selkeästi idealistinen kuvaus, jonka käytännön toteutus on ainakin melkein mahdotonta, kun taas Millin teorian ideaalisuuden ja käytännön toteutuksen välinen suhde vaihtuu sen mukaan, kuinka vahinkoa tulkitaan. Yksinkertaisemmin ilmaistuna siis, jos rajaamme vahingon selvästi, on teoria mahdollista toteuttaa. Jos taas emme kykene rajaamaan sitä mielekkäästi, on teoria enemmän ideaali näkemys vapaasta yhteiskunnasta, joka on mahdoton toteuttaa ainakaan nykyhetkessä.

Koska Mill oli utilitaristi, hänen vapausperiaatteensa taustalla saattoi olla näkemys, jonka mukaan hänen vahinkoperiaatteensa tosiasiallisesti takaa suurimman hyödyn. Oikeus vapauteen kuuluu kansalaisille, joten näiden vapauksien riistäminen olisi epäoikeudenmukaista, joten hän saattoi ajatella, että ilman oikeutta vapauteen suurimman onnellisuuden periaate ei voi tosiasiallisesti edes toteutua. Jos se ei takaa suurinta hyötyä, Millin pitäisi itsekin luopua näkemyksestä. Mill toteaa itsekin, että vahinkoperiaatetta tulee noudattaa sen takia, että se takaa suurimman edun, joten periaatteen voidaan tulkita toimivan välineenä suurimpaan onnellisuuteen. Mill myös argumentoi, että periaatetta voidaan soveltaa vain yhteiskuntiin, joissa on kehitytty siihen tilaan, että ihmisistä voidaan tehdä parempia puolueettoman keskustelun kautta. Nykyisin kuitenkin tiedämme, kuinka paljon vaikutusta ympäristöllä on ihmisen ajatteluun ja arvostelmiin. Puolueettoman keskustelun vaatimus saattaa olla liian suuri, varsinkin normatiivisten arvostelmien osalta, kun ihmiset eivät välttämättä tunnista edes omia perimmäisimpiä periaatteitaan.

7. Yhteenveto ja päätelmät

Tässä työssä vastaan kysymykseen siitä, tuleeko oikeudenmukaisuusteorioiden soveltua käytäntöön. Esittelen oikeudenmukaisuuden käsitteen ja filosofisia ongelmia, jotka liittyvät siihen. Havainnollistan tutkimuskysymystä, esittelemällä kolme tunnettua poliittisen filosofian harjoittajaa, jotka ovat historian aikana esittäneet omat näkemyksensä oikeudenmukaisuuteen ja oikeudenmukaiseen yhteiskuntaan. Platon pyrki osoittamaan, että oikeudenmukainen valtio tulee toteuttaa ja, että hänen valtiomallinsa on ideaalitapaus valtiosta. Platon perustelee näkemyksensä tosiasioilla, jotka ovat tänä päivänä helposti kyseenalaistettavissa. Cohen myös argumentoi, ettei perimmäisiä periaatteita voida johtaa tosiasioista. Millin vahinkoperiaatteen mukaan, olemme vapaita tekemään mitä vain, kunhan se ei aiheuta vahinkoa muille. Millin teorian ideaalisuus on vahvasti

riippuvainen siitä, kuinka vahinko määritellään. Lisäksi Mill vaikuttaa perustelevan periaatteensa perustavammalla periaatteella ”suurempi hyöty on parempi yhteiskunnalle”.

Neljännessä luvussa esittelin Gilabertin analyysin toteutettavuudesta. Gilabert esitti toteutettavuudelle binäärisen- ja asteittaisen asteikon. Hän myös jaotteli toteutettavuuden rajoitteet pehmeisiin ja koviin rajoitteisiin. Gilabertin artikkelin jälkeen käsittelin varsinaisia argumentteja poliittisen filosofian teorioiden tehtävästä Senin ja Cohenin artikkeleiden perusteella. Sen esitti haasteet siinä, että jos tutkimme vain täydellisiä käsitteitä, kuinka poliittisen filosofian teorit kykenevät vaikuttamaan tosimaailmaan. Cohen esitti vakuuttavan argumentin, jonka mukaan periaatteita ei voida perustella tosiasioilla, koska ne aina perustuvat perusteellisempaan periaatteeseen.

Argumentoin, että oikeudenmukaisuusteorioiden ensisijainen tehtävä on vastata kysymykseen ideaalien mukaisesti. Jos tutkimme oikeudenmukaisuutta, on oikeudenmukaisuusteorioiden tehtävänä tutkia ja selvittää oikeudenmukaisuuden käsitettä ja sitä, millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta. Jos käytännön rajoitteet otetaan mukaan, tehtävä muuttuu ja tehtävänä on tutkia oikeudenmukaisuutta tietyssä tilanteessa. Poliittinen filosofia voi tarjota oikeutuksen sääntelyperiaatteille, mutta poliittisen filosofian tehtävä on tutkia perimmäisiä periaatteita. On kohtuullista toivoa, että poliittinen filosofia ulottuu myös jossain määrin todelliseen poliittiseen elämään, mutta poliittisen filosofian ensisijaisen tehtävän ei tule olla täyttää tätä toivomusta, jonka esimerkiksi Sen esitti. Tukeudun Cohenin kantaan, jonka mukaan poliittisen filosofian tuotosten voidaan toivoa olevan käytännön kannalta merkittäviä, mutta filosofian tehtävä on ensisijaisesti kertoa, kuinka meidän tulisi ajatella.

Poliittisen filosofian teorit voivat tarjota oivia työkaluja ja perusteluita sille, miten meidän tulisi elää sekä järjestää yhteiskunta. Mielestäni rajoittaa liikaa oikeudenmukaisuusteorioiden filosofista puolta, jos niiden tulee vain keskittyä siihen, kuinka sulauttaa normatiiviset käsitteet ja todellinen maailman yhteen. Tämä on myös todella vaativa pyyntö filosofian harjoittajille. Kyseessä on kuitenkin suureksi osaksi ennustamista, jossa pyritään ennustamaan sitä, voiko jokin asia toimia käytännössä. Jos esimerkiksi hyväksyisimme ajatuksen, että rawlsilainen oikeudenmukaisuuskäsitys todella on oikeudenmukainen, voi joku silti argumentoida, että siihen siirtyminen on mahdotonta. Esimerkiksi Rawlsin eroperiaatteen toteuttaminen käytännössä vaatisi tulonsiirtoja verotuksen muodossa, että heikommassa asemassa olevat hyötyisivät eniten varallisuuden kasvusta. Tähän voidaan esittää vasta-argumentiksi, että verojen nostamisen seurauksena yhteiskunnan tuottavimmat henkilöt muuttaisivat toiseen maahan, joten eroperiaatteen toteuttaminen ei hyödyttäisi köyhimpiä ja yhteiskuntaa. Argumentin perusteella eroperiaatetta ei voitaisi toteuttaa toivotulla tavalla, vaikka se on

oikeudenmukainen. Filosofian ja oikeudenmukaisuusteorioiden tehtävä on tutkia, kuinka asioiden pitäisi olla, ei sitä, kuinka asiat ovat tai kuinka ne voivat olla tulevaisuudessa.

Tutkielman aiheesta on mahdollista tehdä jatkotutkimusta. Cohen haastaa tekstinsä lukijat keksimään uskottavan selityksen sille, miksi jokin tosiasia tukee jotain periaatetta ilman perimmäisempää perisaatetta. Tällaisen selityksen keksiminen on haastavaa, mutta loogisesti mahdollista. Normatiivisia periaatteita on myös mahdollista tutkia tarkemmin, jotta tavoitamme perimmäisimpiä periaatteita.

Lähteet

Cohen, G. A. (2003). "Facts and Principles", *Philosophy & Public Affairs*, 31(3), 211–245.
<http://www.jstor.org/stable/3558005>

Mill, John Stuart (2014). *Utilitarianism*, Cambridge University Press: Cambridge
<https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1017/CBO9781139923927>

Mill, John Stuart (1891). *Vapaudesta*, Suom. Niilo Liakka. Helsinki: Otava.

Miller, David (2023). "Justice", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2023 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.)
<https://plato.stanford.edu/archives/fall2023/entries/justice/>

Platon, (1999). *Teokset. 4., Valtio Suom.* Marja Itkonen-Kaila. Helsinki: Otava

Pomerleau Wayne. "Western Theories of Justice" *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, ISSN 2161-0002
<https://iep.utm.edu/justwest/>

Rawls, John (1985). "Justice as Fairness: Political not Metaphysical". *Philosophy & Public Affairs*, 14(3), 223–251. <http://www.jstor.org/stable/2265349>

Rawls, John (1971). *Theory of Justice*, Original Edition. Harvard University Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctvjf9z6v.6>

Räikkä, Juha (2018). *Yhteiskuntafilosofia*, United Press.

Sen, Amartya, (2006). "What Do We Want from a Theory of Justice?" *The Journal of Philosophy*, 103(5), 215–238. <http://www.jstor.org/stable/20619936>